

Heinrich Heine

NEMČIJA.
ZIMSKA PRAVLJICA

*Bilo je v turobnem novembru nekoč,
ko dan je otožen postajal.
Veter potrgal je listje z dreves,
na Nemško sem se podajal ...*

prevedla
Mateja Gaber

Ljubljana 2026

Nemčija. Zimska pravljica
Heinrich Heine

Naslov originala: Deutschland. Ein Wintermärchen (1844)

Prevod: Mateja Gaber
Spremna študija: Irena Samide
Recenzentka: Petra Kramberger
Tehnično urejanje in prelom: Jure Preglau
Oblikovanje ovitka: Rok Roudi
Slika na ovitku: Caspar David Friedrich, Zimska pokrajina (vir: Wikipedia)

Založila: Založba Univerze v Ljubljani
Za založbo: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani
Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
Za izdajatelja: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete

Tisk: Birografika Bori d. o. o.
Ljubljana, 2026
Prva izdaja
Naklada: 300 izvodov
Cena: 15,00 EUR

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije)./This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Prva e-izdaja.
Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na: <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL>
DOI: 10.4312/9789612977832

Katalogna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID=270013955
ISBN 978-961-297-785-6

E-knjiga
COBISS.SI-ID 269913091
ISBN 978-961-297-783-2 (PDF)

Vsebina

Heinrich Heine: Nemčija. Zimska pravljica	5
Opombe	119
Bibliografija	137
Viri fotografij	138
Irena Samide: Nemčija, zimska pravljica	139

Henri Heine.

I. POGLAVJE

Bilo je v turobnem novembru nekoč,
ko dan je otožen postajal.
Veter potrgal je listje z dreves,
na Nemško sem se podajal.¹

In ko do meje sem prispel,
srce mi je začelo v prsih biti.
Ne vem, a zdi se mi, da še oči
začele so se mi rosi.

In ko zaslišal jezik sem domač,
se pri duši čudno mi je zdelo;
ne vedel bi drugače reči,
kot da srce mi je pomalem krvavelo.

Ob harfi pelo je dekle.
Z občutkom pristnim je zapelo,
z zlaganim glasom hkrati, a vendár
me njeno petje je prevzelo.

Je pelo o ljubezni in bolesti,
žrtvovanju in zavezi, ki ne mine
tam gori, kjer je boljši svet,
kjer vsa bolest izgine.

Je pelo o dolini solz
in o prijateljih, ki so bili,
o krajih onstran, kjer vsa blažena
se daje duša večnosti.

Je pelo o odrekanju –
uspavanko iz raja,
zazibljemo v sanje z njo ljudi,
jim pojemo ajatutaja.

To vižo poznam, poznam tudi tekst
poznam to pišočo gospôdo.
Vem, da na skrivoma vino pijó,
a nam predpisujejo vodo.

Še lepšo pesem, še boljši spev,
tovariši, hočem vam zapeti!
Mi vsi kraljestvo Božje
tu na Zemlji hočemo živeti!

Na Zemlji hočemo srečo užiti
in ne životariti na obroke;
lenobni trebuh naj ne pokonča,
kar so ustvarile delovne roke.

Zadosti je kruha na Zemlji za vse,
za vsako vrsto podmladka.
Tu rastejo vrtnice, mirta, lepota in sla
in grahova zrna sladka.

Ja, grahek za vsakogar,
takoj ko se stroki odprejo!
Vrabcem in angelom prepustimo
nebesa, kar tjakaj naj grejo.

In ko nam po smrti zrastejo krila,
želimo vas obiskati,
tam zgoraj veliko je tort in potic –
sladkali se bomo hkrati.

Še lepšo pesem, še boljši spev!
Kot flavte in gosli naj pesmi zvenijo!
Uboštva že zdavnaj ni več,
mrtvaški zvonovi molčijo.

Z genijem, duhom svobode
Devica Evropa je zaročena.
V naročju drug drugega koprnita,
s poljubom sta prepletena.

Čeprav brez cerkvenega žegna,
poroka njuna enako velja.
Živita naj ženin, nevesta
in vsi otroci, kar Bog jima da!

Poročna pesem je moj spev,
je pesem nova, prava!
Najvišjo posvetitev zvezd
zdaj duša radostno zaznava.

In vzhičene zvezde žarijo noró,
se v rekah plamenov topijo.
Podiral bi hraste lahko!
Moči se mi nove krepijo.

Odkar sem stopil na nemško zemljó,
čarobne moči so me znova prevzele.
Orjak se je matere zopet dotaknil,²
moči so na novo vzcvetele.

II. POGLAVJE

Medtem ko v blaženi sreči dekle
prepeva in muzicira,
pa pruska carina zavzeto
moj kovček vizitira.

Pregledali, stikali vsepovprek,
preverili srajce in robce in fige,
iskali konice, bižuterijo
in zraven še prepovedane knjige.

Bedaki, ki iščete v kovčku stvari!
Tu nič ni, kovček ni pravi!
Kar tihotapim, potuje z menoj,
vse varno je spravljeno v glavi.

Imam tukaj čipke, lepe še bolj
kot tiste iz Bruslja, ki so iz svile.
In ko jih razgrnem pred vami, ojoj,
vas bodo osupnile in razjezile.

V glavi nosim kronski dragulj
bodočih dni bižuterijo,
zaklade novega boga –
ki neznani se še zdijo.

In knjige, ki jih v glavi imam!
 Smel bi vam zagotoviti,
 da glava moja je kot glasno gnezdo
 knjig, ki ste hoteli mi jih zapleniti.

Verjêmite, še v Satanovi zbirki knjig
 nobena slabša ni, ne bolj posebna
 in ne nevarnejša od knjig
 Hoffmanna von Fallerslebna.³

Popotnik, ki stal je kraj mé,
 pripomnil je, pred mano
 da zdaj je carinski pruski sporazum,
 da spone carinarniške imamo.

»Carinska zveza«⁴ – je dodal –
 »bo narodnost ustanovila,
 in očetnjavo, ki je razdrobljena,
 v celoto eno bo združila.

Saj dala nam bo zunanjo enotnost,
 recimo ji materialno;
 duhovno enotnost nam daje cenzura –
 resnično, pravo, idealno.

Notranjo enotnost nam da,
da čutimo, vemo, kaj je naš smoter;
potrebujemo združeno Nemčijo,
enotno navzven in navznoter.

III. POGLAVJE

V Aachnu, v katedrali, je grob.
 Carolus Magnus⁵ v njem leži;
 nikar ga zamenjati z Mayerjem
 Karlom⁶ – švabske on je krvi.

Ne bil bi rad mrtev in pokopan
 kot cesar v katedrali;
 kot pesnik v Stuttgartu raje živim
 ob Neckarju z njegovimi vali.

V Aachnu na cesti je množica psov
 brez dela, ponižni prosijo milo:
 »Le brcni nas, tujec, le daj,
 morda nas bo to razvedrilo!«

Sem šel na sprehod, za urico, dve
 po mestu puščobnem, ki me je dušilo.
 Na prusko sem vojsko naletel spet,
 prav nič se ni spremenilo.

Še vedno jih sivi plašči krase,
 ovratniki pa so rdeči, visoki –
 (rdeča pomeni francosko kri –
 pravijo Körnerja⁷ verzi globoki).

Še vedno okorno pedantni zelo,
 še vedno precizno pravilni
 njih gibi, a njihov pravi obraz
 se skriva v ošabnosti silni.

Še vedno je štorast njihov korak;
 kot sveča zravnani in zagrenjeni
 gredó, kot da požrli bi kol,
 s katerim bili nekoč so tepeni.

Hja, nikdar izginila ni oblast,
 v notranjosti živi še vedno;
 in vselej zaupni bo ti
 spomin na naslavljanje manjvredno.⁸

Njih dolga brada pravzaprav
 je mrzkost – podoba nova jo slavi.
 Cofek,⁹ ki nekoč je zadaj bil,
 sedaj pod nosom vam visi.

Kostum konjenice¹⁰ zares mi je všeč:
 – moram ga pohvalíti –
 posebej še avbico, šlem,
 ki bleščeča konica ga kiti.

Ah, kako viteško in v opomin
 na čase romantične nekdanje,
 na damo iz Montfaucona,¹¹
 Fouquéja,¹² Uhlanda,¹³ Tiecka¹⁴ – nanje!

Spominja nas na srednji vek,
 oprode, hlapce plemenite:
 zvestobo v srcu nosijo prav vsi,
 a z grbi so jim zadnjice pokrite.

Spominja na križarje in turnir,
 pobožno dvorjenje, ljubezni dni,
 na dobo upanja brez tiskovin,
 ko časopisi niso še izhajali.

Čelada mi ugaja, je dokaz,
 kako znate pokati vice!
 Kraljevska zamisel nekoga od vas!
 Ne manjka poante ne špice.

Če pa nevihta nastane – tegà se bojim –
 konica bi zlahka zdrsela
 na vaše romantične glave –
 to je z neba najmodernejša strela.

V Aachnu poštni znak visi
pogled mi tam ptico¹⁵ zopet ujame –
globoko jo mrzim! Sovražno
in zviška je gledala name.

Ti grozni in nelepi ptič!
Ko enkrat mi prideš v rôke,
izpulim ti perje,
postrizem ti kremplje široke.

Potem na drogu boš lahko čepel,
ki ga namestil bom takoj,
povabim renske lovce¹⁶ na obisk,
naj se zabavajo s teboj.

Kdorkoli mi ptiča sam ustreli,
njegova sta žezlo in krona.
Pogumnemu strelcu vzklikam hura
in »Naj živi kralj!« na vrh trona.

IV. POGLAVJE

Prispel sem v Köln, bila je že noč,
zaslišal sem Rena šumenje.
Že se dotaknil me nemški je zrak,
začutil sem prerojenje.

V Kölnu sem jedel – mhm, kakšna slast –
šunko in palačinko.
Da slanost nekoliko bi omilil,
popil sem porenčana četrtnko.

Saj rensko vino se zláto blešči,
če v rimsko ga steklo naliješ,
a če ga srkneš za kanček preveč,
se hitro in zlahka napiješ.

V nosu začutiš, kak sladko ščemi,
ne moreš se slasti upreti!
Povleklo me je v mrakobo noči,
kjer ulice slišim doneti.

Začutim kamnitih poslopij pogled,
ki hočejo spregovoriti
o davnih legendah preteklih dni –
o svetem Kölnu želé govoriti.

Duhovščina tukaj nekoč je bila
s pobožnostjo so se ubadali.
Ulrich von Hutten¹⁷ piše o njih –
temačni ljudje so vladali.

Plesali so tu srednjeveški kankan,
si videl redovnice in menihe;
Hochsraaten¹⁸ iz Kölna zapisal je tu
strupene ovadbene stihe.

V plamenih mogočnih grmad
ljudje so in knjige zgoreli.
Močno so zvonili z zvonovi tedaj
in Kyrie eleison¹⁹ so peli.

Neumnost in zloba kot psi
borili sta se premnoge večere.
Še danes njun zarod je prepoznan
zaradi sovraštva do vere.

In tam v mesečini, poglej!
Kot huda črna skala,
ki dviga kvišku se navzgor,
je Kölnska katedrala.

Bastiljski²⁰ duh naj bi vladal v njej,
 a zvite Rimljane zamisel popade:
 v tem veličastnem zaporu
 naj nemški razum propade.

Pojavi se Luther uporni takrat,
 zakliče svoj »Stoj!« zmagoviti
 in kölnsko stolnico tistega dne
 prenehali so graditi.

Nikoli končana – in to je prav!
 Saj nedokončanje osmisli
 nam nemške moči silovite pomnik
 in reformatorske misli.

In vaši pavlihe iz mesta Köln,
 ki z drobnimi rôkami nadaljevali
 bi gradnjo prekinjeno še kar naprej,
 in staro trdnjavo skončali!²¹

Oh, kakšna utvara! Tresla zaman
 se bo púšica, cingljala, zvonila,
 prosjačila jude in krivoverce;
 zaman bo za ofer prosila.

Zaman bo v stolnici véliki Liszt²²
 izvrstno igral, muziciral,
 in neskončno nadarjeni kralj
 bo zaman deklamiral!²³

Kölnski načrt ne bo dokončan,
 čeprav so norci za stolniško gradnjo
 iz Švabske poslali kamnov en kup –
 dostavili so jih z ladjo.

Ne bo dokončana, vranam navkljub
 in ne ob sovinih krikih,
 ki starokopitne bivale bi
 v visokih cerkvenih zvonikih.

Nekoč celo nastopil bo čas,
 ko stolnice ne bomo dogradili.
 Namesto tega notranjost bo hlev –
 ga za konje bomo porabili.

»Ko katedrala bo le hlev,
 le kaj naj naredijo
 s tremi svetimi kralji, ki tam
 za tabernakljem spijo?«

Ja, to je vprašanje. Toda, zakaj
 naj vprašati se sramujemo?
 Saj sveti trije kralji²⁴ z vzhoda
 lahko drugje domujejo.

Poslušajte, kar vam pravim, dajte jih brž
 v tri železne košare,
 s turma svetega Lamberta naj vise
 uboge svete pare.

Van Leyden²⁵ je v njih sedel
 z odboroma krščanstva.
 Mi pa košare rabimo zdaj
 za druga veličanstva.

Na desni naj bo Boltežar, gospod,
 na levi Miha bo lebdel,
 na sredini Gašper – sam Bog ve,
 kako ta trojček je pred tem živel.

Zaveza svéta vzhodnega sveta,
 ki vse kanonizira,
 se obnašati lepo ne zna,
 pobožnost njena ni manira.

Še Boltežar in Miha, tepca dva
– le kaj sta že storila?
Joj, svojemu cesarstvu
konstitucijo sta ponudila.

Obljuba šla je v nič, saj gospod
je Gašper, kralj zamorcev
z zahvalo obdaril menda
prav svoje ljudstvo norcev.

V. POGLAVJE

Do Renskega mosta že sem prišel,
vse tja do rečnate sipine,
zagledal sem teči stari Ren
v lesku spokojne mesečine.

»Hoj, bodi pozdravljen, oče Ren,
kako se ti je godilo?
Pogosto razmišljal o tebi sem
s hrepenenjem in željo milo.«

Tako sem govoril, kar tam iz vodé
zaslišim otožne glasove;
bilo je kot starec, ki stežka ječi,
hlatal je skozi valove.

»Pozdravljen, mladenič, to mi je všeč,
da srce me ni pozabilo;
kar sem te videl, že trinajst je let,
slabo se mi je godilo.

Prispel sem v Biberach, kamne požrl –
ne maram tako slabe hrane!²⁶
A Niklasa Beckerja²⁷ stih
še bolj mi v želodcu ostane.

Opeval me je, malikoval,
kot da sem čista devica,
ki čuvam deviški venček časti –
nedolžnosti vrla skrbnica.

Ko slišim ta neumni spev,
najraje bi si brado belo
razmršil, utonil in potem
valovje lastno bi me vzelo.

Da devica nisem več,
vedo najbolje francoske elite.
Mešali so z mojo vodó
pogosto lastne vode zmagovite.

Neumna je pesem, neumen je mož!
Sramotno me je blamiral,
v določeni meri me je celo
politično kompromitiral.

Če Francozi se vrnejo k nam,
pred njimi bom moral zardeti.
Jaz, ki v solzàh sem jih večkrat rotíl,
da morajo spet k nam prispeti.

Imel sem jih vedno rad do neba,
 preljube male Francozke –
 A pojejo, skačejo kot so nekoč?
 Še nosijo hlačke ozke?

Ponovno bi srečal jih rad,
 a bojim se persiflaže
 zavoljo Beckerjevih vrstic,
 zavoljo velike blamaže.

In Alfred de Musset,²⁸ ulični fant,
 na čelu skupine prihaja,
 kot bobnar pred mano igra,
 dovtipe svoje izvaja.«

Tako je tožil stari Ren
 in ni se nikakor znal pomiriti.
 Tolažil sem ga, kakor sem znal,
 in skušal ga razvedriti.

»Nikar se ne boj, oče moj Ren,
 norčavih dovtipov francoskih;
 to niso Francozi, kot jih poznam,
 ne nosijo belih hlač ozkih.

Zdaj hlače so rdeče, belih ni več,
 pogrešam njih gumbe bleščave,
 ne pojejo več, ne skačejo več,
 zamišljeno sklanjajo glave.

Filozofirajo in govore
 o Fichteju,²⁹ Heglu³⁰ in Kantu.³¹
 Pijejo pivo, kadijo tobak,
 balinajo na slehernem štantu.

Zdaj so filistri, taki kot mi,
 čeprav je z njimi še huje;
 Voltairjevih³² misli zdavnaj ni več,
 saj Hengstenberg³³ jih navdihuje.

In Alfred de Musset, ja, to drži,
 še zmeraj na cestah se zadržuje.
 Zvezáli ga bomo, nikar se ne boj,
 fantina, ki jezik steguje.

Če bedaste šale bo zbijal preveč,
 povemo mu precej bolj slabe:
 denimo, kaj vse se mu pripeti,
 če redno bo hodil na babe.

Pomiri se, potolaži, oče moj Ren:
če pesem je slaba, nikar je ne poj!
Saj boljša ti slej ko prej zazveni –
se vidiva kmalu, bog s teboj!«

VI. POGLAVJE

Paganinija spremljal povsod
 zaupni je duh družine –
 včasih kot pes, včasih kot lik
 Georga Harrysa iz bližine.³⁴

Pred bitko pomembno vsekdar
 se Bonaparteju rdeč mož razkrije;
 da Sokrat imel je demona nekoč,
 nikakor ni plod domišljije.³⁵

Še jaz ob mizi kdaj sem sedel,
 in v temi sem nekaj zagledal.
 Je to bil maskirani gost
 srhljiv za menoj in me gledal?

Pod plaščem je nekaj držal,
 utripalo čudno je, zagonetno.
 Zdelo se je kot sekira morda,
 bilo mi je neprijetno.

Očesi kot zvezdi sta mu bili,
 on pa se zdel je bolj nizke postave;
 medtem ko sem pisal, ni bil moteč,
 motril me je iz daljave.

Nisem ga videl že vrsto let,
skrivnostnega družnika.
Potem pa zopet nanj naletim,
ko noč se nad Kölnom naslika.

Razmišljal sem, pohajkoval,
nenadoma se za mano pojavi.
Kot senca se z mano premika,
če jaz sem postal, še on se ustavi.

Kot da bi čakal na nekaj, tako je obstal,
pospešil sem, kar se je dalo,
potem pa mi spet je sledil
do trga pred katedralo.

Neljubo mi je postalo, obrnil sem se
in rekel: »Pojasni takoj,
zakaj mi slediš zmeraj povsod,
še v mrki samoti nocoj?

Vedno te srečam ravno takrat,
ko v prsih mi vzplamtijo
ideje, ko čutim ves svet
in duhovni prebliski kipijo.

Pogledaš me srepo, strmo –
povej mi: kaj skrivaš tam
pod plaščem in se skrito blešči?
In kdo si, ki meni si neznan?

Odvrne mi jadrno, suh ima glas,
flegmatičen, brez ekspresije:
»Ne zganjaj hudiča,« roti
»in prosim – brez empatije!«

Jaz nisem pretekosti praduha.
In nisem strašilo iz slame,
retorike tudi ne maram
in modrovanje ni zame.

Odlikuje me praktični značaj,
navadno sem miren, molčim.
A vedi: kar si zamisli tvoj duh –
izpeljem vse in vse storim.

In tudi če leta so zdavnaj prešla,
jaz ne hitim, dokler ne zasnujem
vsega, kar je želel tvoj duh;
razmišljaš ti, a jaz – jaz pač delujem.

Če ti si sodnik, sem jaz pomočnik,
pokornemu hlapcu sličen.
Izvršil bom sodbo, ki boš jo izrekel,
četudi tvoj sklep bo krivičen.

Kako deloval antični je Rim?
Pred konzulom so sekiro nosili.
No, ti imaš liktorja,³⁶ ki za teboj
koraka z drugimi darili.

Jaz sem tvoj liktor in grem
nenehno, brez drvenja
s pripomočki za teboj – jaz sem
dejanje tvojega mišljenja.«

VII. POGLAVJE

Domov sem šel in tam zaspal,
zazibali so me angeli v spanje.
V nemških posteljah mehko zaspiš,
pod pernico so najlepše sanje.

Kolíkokrat sem hrepenel
po domači in mehki blazini,
ko sem na vzmetnicah trdih ležal
v prečutih nočeh v tujini!

Prav dobro se spi in sanja lepó
pod nemško pernato odejo.
Pod njo se nemška duša osvobodi
verig, ki jo na zemljo pnejo.

Počuti se prosto in dviga navzgor
v najvišje nebesne sobane.
O, nemška duša, lep je tvoj let
ponoči, ko sen te prevzame.

Bogovi zbledijo, ko bližáš se ti!
Na svojih poteh podarila
nebrojnim si zvezdam vesoljni sijaj,
ko si razširila krila.

Deželo delita si Rus in Francoz,
Britanec morje poseduje.
Pri nas pa v mogočnem kraljestvu sanj
nebrzdana sila kraljuje.

V sanjah hegemonija živi,
v sanjah smo kot celota;
a druga so ljudstva nastala tako,
da plehka je njih vrednota.

Sanjalo se mi je, ko sem zaspal,
da sam se po Kölnu sprehajam
vzdolž ulic, ki mesec jih je obsijal;
preteklosti mesta rad se predajam.

Za mano je zopet hodil nekdo –
moj črni spremljavec zakriti.
Kar klecal v kolenih sem, utrujen zelo –
prenehala nisva hoditi.

In šla sva naprej. V prsih srce
razrezano je krvavelo,
naravnost iz ranjenega srca
je nekaj kapljic spolzelo.

Pomočil sem tu in tam prste vanj.
Zgodilo se je tudi, ojoj,
da s tisto krvjo sem mimogrede
premazal vratni podboj.

In ko označim na takšen način
tujim ljudem domovanja,
od daleč zaslišim mrtvaški zvon –
srhljivo in tiho pozvanja.

Na nebu mesec močno prebledi,
se žalost je vanj naselila;
kot črni konji, ki se podé,
skupina oblakov ga je prekrila.

Za mano je vedno hodil nekdo
s sekiro skrito izza pasa.
In temna postava – greva tako
verjetno že kar nekaj časa.

Korak za korakom greva, dokler
h katedrali se ne napótiva –
odprta vrata vabijo zdaj,
ko v posvečenost vstopiva.

Ta prostor brezmeren: le smrt,
le noč, prežeta s tišino;
prižgane luči tu in tam
odgrinajo vso temino.

Ob stebrih postopal sem zdaj sem zdaj tja
in slišal korake v mraku.
Spremljevalec ves čas za menoj –
tudi tukaj na vsakem koraku.

Prispela sva končno na neki kraj:
bleščeče sveče oltarjev
in blesk draguljev, zlata –
pred nama: kapela treh kraljev.

A sveti trije kralji, poglej,
ki vedno tam ležijo,
o, čudež! Na svojih sarkofagih zdaj
pokončno vsi stojijo.

Sijajno bleščeči skeleti vseh treh;
na plemenitih porumenelih
lobanjah držijo trdno
še žezlo v rokah skostenelih.

Kot lutke hodili so naokrog
skeleti pokojni in resni;
obenem se širil je vonj
po svetem kadilu in plesni.

Še usta premikal je eden od njih,
govoril je in modroval;
pojasnil mi natančno je,
zakaj naj bi ga spoštoval.

Najpred, ker sam da je mrlič,
in drugič: nosi krono kraljevo,
in tretjič, ker da je svetník –
le kaj bi z njegovo zahtevo?

Smehljaje sem takle odgovor mu dal:
»Tvoj trud povsem je zaman!
Preteklosti, vidim, ti se držiš,
popolnoma si ji vdan.

Le stran! Stran od tod! Le temni grob
je vaše naravno stanje.
Življenje vstopa v kapelo zdaj,
prevzema zaklade nekdanje.

Prihodnosti konjenica naj bo doma
med zidovi v katedrali!
Če nočete sami oditi od tod,³⁷
z batom vas bomo nagnali!«

Tako sem govoril, obrnil sem se,
kar vidim sekire bleščanje.
V rokah jo imel je tihi moj drug,
dojel je moje ravnanje.

Približal se je, zamahnil močno,
uničil vraževerne skelete.
Potolkel jih je na tla –
kosti uboge svete.

Iz vseh obokov strašni odmev –
sekire zamah ga je vzpodbúdil!
Iz prsi mi butnil je potok krvi,
nenadoma sem se prebudil.

VIII. POGLAVJE

Pruski prevoz iz Hagen v Köln
je tolarjev pet in šest grošev stal.

Kočija bila je že polna ljudi,
zato sem v odprtem vozu pristal.

Jesen je in zgodaj, dan vlažen in siv,
in voz, ki blato zajema;
vremenu in klavrní poti navkljub
me sladko ugodje prevzema.

Saj to je vendar domači zrak!
Žareče lice zazna ga iz daljave!
In blato na cestah, saj to je menda
ja blato moje očetnjave!

Zamahne mi še konjski rep
zaupno, kot da se pozna,
Atalantina jabolka³⁸ ne dišijo nič bolj
kot konjskega blata dišava.

Do Mühlheima nas je vodila pot,
marljive ljudi imajo v tem kraju.
Triintridesetega leta sem tukaj bil –
bilo je v mesecu maju.

Takrat je v mestu vladal razcvet
in sončni žarki so se smehljali.

Lahko si slišal pesem ptic,
ljudje pa so upali in modrovali.

Menili so: »Viteštvo kmalu bo preč!

Od tukaj se bodo odpravili.

Postregli jim bomo v slovo
in prav prešerno nazdravili.

Svoboda z igro in plesom prispe
z belo-modro-rdečo zastavo;³⁹

morda z njo še mrtvi Napoleon
Bonaparte pride bahavo.«

O, bog! Saj vitezi še niso šli,
in z njimi mnogi stremuhi.
Prišli so v deželo, lačni kot volk,
krasijo jih danes obilni trebuhi.

Kanalje pretkane in njihov obet
po ljubezni, upanju, veri.
Njih nos je od nemškega vina rdeč,
saj pili so ga mnogoteri.

Svoboda si zvila je svoje nogé,
 ne more ne skakati ne napasti;
 trobojnica v mestu Pariz
 prav žalostno zre po nekdanji oblasti.

Sam cesar je zopet iz groba vstal,⁴⁰
 angleška golazen ne da mu vstati.⁴¹
 Utišali so ga za vse večne dni,
 in dal se je zopet pokopati.

Sem videl pogreb na lastne oči,
 kočijo zlato lesketavo,
 boginje zmage, ki sarkofag
 na njej nosile so sanjavo.

Po Elizejskih poljanah tja dol
 do slavaloka zmage⁴²
 procesija se pomika počasi –
 morda spričo snega in megle blage.

Zvok glasbe bil je naravnost srhljiv.
 Muzikanti so odreveneli
 od mraza. A orli mogočni z zastav
 otožno so vame strmeli.

Tako kot duhovi so zrlí ljudje,
zgubljeni v mislih iz davnine.

Imperialni pravljíčni sen
priklical je zopet spomine.

Močno sem jokál tistega dne,
s solzami v očeh sem ihtel –
izgubljeni ljubezenski klic
»Vive l'Empereur!«⁴³ me je prevzel.

IX. POGLAVJE

Ob tričetrt na osem je bilo,
iz Kölna smo se podali;
prišli smo v Hagen že okrog treh,
tam dobro smo obedovali.

Pogrnjena miza. Tu našel sem spet
okuse stare germanske hrane.
Pozdravljam te, moje kislo zelje,
tvoj vonj med vedno prevzame.

Kostanji in zraven ohrovt zelen!
Postregla tako nekoč mi je mama!
Domače polenovke, najlepši pozdrav!
V maslu pečene – prava omama!

Čutečemu srcu vedno je drag
spomin na očetnjavo –
a jaz obožujem slanikov in jajc
popraženih vonjavo.

In smeh klobas v masti, ki cvrči!
In brinovke ocvrte v jabolčni peni –
»Le pridi, dobrodošel doma!«
žvrgole mi angelci pečeni.

Zapele so mi: »Dobrodošel, rojak!
Drugod si se klatil
in v tujih deželah pohajkoval
in s tujimi pticami bratil.«

Bila pa na mizi je gos,
dobrodušna in mila.
Ko bila sva še mlada oba,
morda me takrat je ljubila.

Zelo pomenljiv je bil njen pogled –
globok in zvest, trpeč tako!
Imela je lepo dušo, zares,
a trdo in žilavo meso.

Še svinjsko glavo prinesli so pred nas
v lepi cinasti posodi;
pri nas prašičem rilec okrase
z lovorjem povsodi.

X. POGLAVJE

Za Hagenom je padla noč
in v drobovju me je zbolelo.
Preveval me je hladen drget.
Šele v Unni se telo mi je ogrelo.

Sem našel tam ljubko dekle,
postreglo mi je punč z milino;
kot zlato svilo imelo je lase,
oči kot nežno mesečino.

Prebudil je v meni vestfalski naglas
spomine, misli blage;
v pijači mnogi sladki spomin,
pomislil sem na brate drage.⁴⁴

Predragi Vestfalci, z vami sem bil,
ko v Göttingenu smo pili,
naposled ganjeni do srca
pod mizo smo se vsi zvalili.

Vedno zelo sem rad jih imel,
Vestfalce predrage, prijetne,
tako trdne, zanesljive in zveste ljudi,
brez blišča, prav nič prevzetne.

In njihovo hrabro levje srce,
ko se postavijo v mensuro,
ko padajo kvarte in terce ves čas –⁴⁵
sabljajo z vso bravuro.

Dobri so v boju, dobro pijó
in kadar ti roko podajo,
v znak prijateljstva kar zaihte;
sentimentalnosti se predajo.

Ti vrlo ljudstvo, naj te ohrani nebo,
blagoslovi polje, ki bo obrodilo,
obvárúje naj te slave in vojn
in kar se junakov bode zvrstilo.

Naj sinovom tvojim podari
zelo blag eksamen,
in vse tvoje hčere naj poroči,
da bodo srečne – amen!

XI. POGLAVJE

Pred nami je Tevtoburški gozd.⁴⁶

Sam Tacit ga je opisoval.

To je klasični močvirnati svet,
v katerem je Var obstal.

Premagal ga tu je Heruskov knez,

Herman – Arminius plemeniti.

Nacionalnost Nemcev je prav tu
dosegla zmago v borbi siloviti.

Če Herman ne bi zmagal takrat
s hordo svetlolascev, ki so pomagali,
bi nemške svobode ne bilo več,
in Nemci bi Rimljani postali!

V naši deželi vladal bi Rim,
njegov jezik in običaji plemeniti.

Vestanke⁴⁷ bi v Münchnu bile
in Švabi bi bili kviriti.⁴⁸

Harúspex⁴⁹ bil bi Hengstenberg.
Iz droboyja bi marsikaj napovedal,
August Neander⁵⁰ pa bil bi augur,⁵¹
za pticami bi gledal.

Birch-Pfeiffer⁵² bi pila terpentin
 kot nekdanj rimske dame.
 Baje da potlej damski urin
 se lepega vonja navzame.

In Raumer⁵³ ne bil bi več nemški lump,
 postal bi rimski lumpacij,
 še Freiligrath bi pisal brez rim
 kot nekdanj Kvint Flak Horacij.⁵⁴

Friedrich Ludwig, oče Jahn,⁵⁵
 postal bi Grobianus.
 Pri Herkulu! Maßmann latinsko govori –
 naš Marcus Tullius Maßmanus!⁵⁶

Resnicoljubi bi se zdaj
 borili z levi, ob hijenah in šakalih;
 z njimi bi spopadli se
 namesto s psi v slabih žurnalih.

Nero⁵⁷ bi bil *edini* vladar,
 in ne deželni vodje, ki jih je obilo.⁵⁸
 Hlapčevskim biričem navkljub
 bi si z veseljem zarezali v žilo.

Schelling⁵⁹ kot Seneka bi bil,
 umrl bi sam s seboj v konfliktu.
 Comeliusu⁶⁰ pa rekli bi vsi:
 »Cacatum non est pictum.«⁶¹

Premagal je Herman ves Rim,
 Rimljane tako smo pregnali,
 ubogi Var je izgubil spopad
 in mi smo Nemci ostali.

Ostali smo Nemci, govorimo tako,
 kot smo vedno govorili;
 oslu pravimo *Esel*, ne asinus,
 in Švabi so se kot Švabi ohranili.

Naš Raumer je nemški lump ostal,
 še naprej o zgodovini bo govoril,
 in v rimah pesni Freiligrath,
 ni se v Horacija pretvoril.

Maßmann latinsko ne govori,
 Birch-Pfeiffer piše le drame,
 in njena pijača ni slab terpentin,
 kot pile so ga rimske dame.

O, Herman, tebi dolgujemo vse!
Kot se spodobi, je zate čas napočil,
dobil boš v Detmoldu spomenik,
še sam sem ga naročil.⁶²

XII. POGLAVJE

V nočnem gozdu skozi temò
kočija tiho se cijazi.
Nato hrumot, smo ob kolo,
nesreča pot nam skazi.

Sestopi kočijaž in pohiti
k najbližjim hišam: ob polnočni uri
v gozdu sam sem sredi noči,
okoli mene nekaj tuli.

Volkovi so in njihov divji glas,
sestradani so, lačni,
svetijo žareče se oči
kot lučke v noči temačni.

Pošasti so slišale, da bom prišel;
pokloniti so se hotele,
razsvetlile so gozd
in v zboru lepo mi zapele.

To je podoknica, tegà se zavedam.
Želijo me slaviti!
Tako sem se usedel,
ves ganjen začel govoriti:

»Prijatelji volkovi! Srečen sem zelo,
da sem del krdela,
kjer vaših plemenitih duš
ljubezen me je doletela.

Kar občutim ta moment,
je neprecenljivo, večno.
Ah, trenutkov res ne mogel bi
pozabiti – čutim uro srečno.

Za zaupanje – hvala iz srca,
da čast ste mi izkazovali,
in da ste mi v vsakem preizkusu
zvestobo pravo dokazali.

Prijatelji volkovi! Vame dvomiti nikdar!
Saj niso vas mogle ujeti
barabe lažnive, ki vam govore,
da zdaj sem pes presneti.

Da sem odpadnik, ki v ogradi ovac
kmalu bo dvorni svétnik postal –
pod častjo mi je, da bi lahko
izjavi taki nasprotoval.

Ovčja koža, ki sem jo medtem
 ogrnil, da me bo pogrela –
 verjemite mi – povedla ni me nikdar tja,
 da po sreči bi ovac zahrepenela.

Jaz nisem ovca, nisem pes,
 nisem svétnik nisem riba, saj srce
 ostalo volčje je, še vedno sem volk,
 še vedno volčji so moji zobje.

Jaz sem volk in bom vsekdar
 z volkovi tulil, jim pomagal –
 Računajte name, pomagajte si
 in tudi Bog vam bo pomagal.«

To bil je govor brez vseh priprav,
 govor, ki sem ga pač imel;
 natisnil ga je pokvarjeni Kolb,⁶³
 v *Allgemeine Zeitung* je izšel.

XIII. POGLAVJE

Nad Paderbornom sonce je vzšlo,
zlovoljno se zmrduje;
vsekakor zoprno delo, kar počne –
neumno Zemljo osvetljuje.

In komaj nam eno stran posvetli,
se naglo s svetlobo napoti
do druge strani, medtem pa se že
prisojna znajde v temoti.

Poriva Sizif⁶⁴ skalo noč in dan,
posod ne napolnijo Danaide.⁶⁵
Sonce zaman osvetljuje zemljó –
nikoli se prav ne izide.

Meglica jutranja se razkropi.
Ob poti pogled mi je ujel
v svetlobi zarje podobo moža –
na križu je visel.

Preplavi me vselej otožni spomin,
ko tvoj pogled se vame steka –
odrešiti hotel si svet,
ti norec, odrešenik človeka!

Gospodje visokega sveta – grdo
zagodli so ti, ne pridipravi.
Zakaj si govoril brezбриžno tako
o cerkvi in državi?

Še niso iznašli tiskanja knjig
v času tvojih nezgod in dejanj.
Napisal lahko bi bil knjigo
pomembnih nebesnih vprašanj.

Vsegà, kar je sporno in kar je laž,
bi cenzorji se znebili,
cenzura toplo bi skrbela za to,
da ne bi te na križ pribili.

Oh, če bi le imel drugačen tekst,
na gori pridigo si kanil imeti.
Imel si duha in talenta dovolj –
pobožne bi mogel oteti!

Menjalce denarja, bankirje – pregnal
si jih z bičem, zapustili so tempelj –
Nesrečni sanjač, na križu visiš
kot svareči eksempel!

XIV. POGLAVJE

Mokroten veter, pusta tla,
kočija v blatu komaj zmore vleči,
a v mojem srcu poje in zveni:
»Sonce, ti plamen tožeči!«

Stare pesmi poslednji verz –
zapela mi ga je dovilja naša.
»Sonce, ti plamen tožeči!« –
kot da se lovski rog oglašā.

V pesmi je tudi morilec nekdo –
živi v veselju in radosti;
Na koncu ga najdejo, kako visi
na sivi vrbi v hosti.

Obsodba morilca pribita visi
na vrbi bleščeči;
maščevalci iz Feme⁶⁶ storili so to –
»Sonce, ti plamen tožeči!«

Tožnik je sonce, saj povzroči,
da morilec ne uide sodbi preteči.
Pred smrtjo se sliši Otilijin glas:
»Sonce, ti plamen tožeči!«

Prikličem si potlej pesem v spomin,
dojiljo pred sabo zagledam,
pred mano je njen ostareli obraz,
še gube obraza ugledam.

Iz Münsterlanda je bila,
mi pravila je zgodbice
zlovešče, srhljive, strašne zelo,
in narodne pesmi in pravljice.

Kako močno mi je bilo srce,
ko starka je pripovedovala
o mladi kraljični in njenih laseh
lesketajočih, ki jih je česala.

Tam je pazila in pasla gosi –
ah, gosja pastirica mala;
zvečer jih je spravila zopet domov,
ob dverih otožna obstala.

Nad vrati zagleda tam
pribito konjsko glavo.
To bil je ravno ta konjič ubog,
ki naj jo odnese v daljavo.

Kraljična tiho zaihti:
 »O, Falada, da tukaj visiš!«
 A konjska glava ji odvrne:
 »Gorje, ker ti me zapustiš!«

Kraljična tiho zaihti:
 »Ko bi vedela to moja mati!«
 A konjska glava ji odvrne:
 »Srce bi se ji moralo razklati!«

Poslušal sem, in dih mi je zastal.
 Vsake besede resnost poudarja,
 pripoveduje mi o Barbarossi,⁶⁷
 o veličini našega cesarja.

Zagotovila mi je, da cesar živi,
 da mrtev ni, kot pravijo učenjaki.
 Njegov dom da zdaj je skriti hrib,
 v njem biva s svojimi vojaki.

Kyffhäuser imenuje se hrib,
 pod njim je jama globoka.
 Grozljive svetijo v njej luči
 od enega do drugega oboka.

Konjušnica je prva izmed dvoran,
v njej so konji lepi;
ob jaslih jih več tisoč stoji
z bleščečimi oklepi.

Imajo uzde, vsak je osedlan,
v tišini molče strmijo;
nobeden ne hrza in ne topota,
kot iz železa uliti stojijo.

V drugi dvorani, kjer je rogoz,
vidiš vojake, kako ležijo.
Več tisoč jih je, ljudstvo bradato,
ničesar se ne bojijo.

Oboroženi od glave do pet,
disciplinirani tukaj ležijo,
ne premikajo se, vse je mirnó,
iz spanca trdnega se ne zbudijo.

V tretji dvorani veliko sulic
in bojnih sekir, bodal in bojnih okrasov,
oklepov, čelad iz jekla in srebra,
in pušk iz frankovskih časov.

Le malo topov, pa vendar dovolj,
da se z njimi trofeja sestavi.
Črno-rdeča-zlata kipijo navzgor –
to so barve na zastavi.

Že stoletja v četrti dvorani sedi
sam cesar, ki tukaj prebiva –
kamnita je miza in prestol kamnit,
glavo si z roko podpira.

Brada mu zrasla je čisto do tal,
je rdeča kot ognjeni plaz.
Le tu in tam mu pomežikne oko,
namrščita se čelo in obraz.

Mar premišljuje ali spi?
Ne mogel bi vam reči točno;
a ko pride prava ura,
se premaknil bo mogočno.

Takrat zagrabil bo zastavo in ukaz:
»Na konje! Na konje!« bo zadonel.
Njegovo ljudstvo silno se takoj
zbudilo bo – vsak se bo kvišku povzpел.

Na svojega konja se vsak zavihti,
 ta rezgeta in topoče s kopiti!
 Odjezdijo ven v ledeni svet,
 trobente začnejo k boju vabiti.

Jezdijo dobro, bojujejo se močno,
 saj mogli so se naspati.
 Cesarjev obraz pa strog je zelo,
 morilce želi kaznovati.

Pobil bo morilce, ki so nekoč
 usmrtili zahrbtno cvileči
 Devico Germanijo zlatih las –
 »Sonce, ti plamen tožeči!«.

Premnog in vesel velikaš
 v zavetju gradu je smehljaje sedel.
 Počutil se je varno, misleč,
 da ga srd Barbarosese ne bo dohitel.

Zvenijo ljubeče, zvenijo sladko,
 stare dovilje stavki mrazeči!
 Zavriska mi spet vraževerno srce:
 »Sonce, ti plamen tožeči!«

XV. POGLAVJE

Prav droben dežek me ščemi,
kot konica igle me zbada.
In konji ne mahajo z repi več,
v blatu jih žalost popada.

Kočijaž zatrobi v svoj rog,
preznani napev odmeva;
»Proti vratom trije jahači gredó!«⁶⁸ –
tesnoba se me loteva.

Zaspan sem bil in sem zaspal.
In glej! na koncu se mi je sanjalo,
da sem v čudežni gori cesarja obiskal;
sanjarjenje me je k Barbarossi pripeljalo.

Nič več ni na kamnitem stolu sedel
ob mizi kamniti kot ponavadi;
spoštovanja vreden tudi ni bil;
ne tako, kot si domišljamo radi.

Po dvorinah je pohajkoval,
klepetaje sva hodila skozi arkade.
Izkazal se je kot antikvar,
pokazal mi je svoje zaklade.

V dvorani z orožjem pokaže mi bat,
 pove, kako se z njim tepe in brani.
 Nato poprime za svoj hermelin
 in z njim rjo z mečev odstrani.

S pahljačo iz pavjih peres
 očistil je prah pradaven;
 še marsikatero čelado, marsikateri oklep,
 še avbico prusko zraven.

Z zastave je tudi obrisal prah.
 »Nadvse sem ponosen,« je prisegel,
 »da svile ni pojedel molj,
 da črv se v lesu ni zalegel.«

In ko v dvorano sva prišla,
 kjer na tleh so spali
 bojevniki, pripravljeni za boj,
 zadovoljno se pohvali:

»Hodila bova tu mimo molče,
 da vojakov ne zbudiva;
 preteklo zopet je sto let,
 čas je, da jih nagradiva.«

Počasi se cesar približa
še spečim soldatom,
poplačilo vtakne jim v žep,
oblagodari jih z enim dukatom.

Namuzal se je cesarjev obraz,
začuden sem gledal njegovo početje:
»Vsakemu borcu dam en dukat
kot plačo za vsako stoletje.«

V dvorani, kjer je konjev bil nebroj
in je v vrstah konj ob konju stal,
pomel si cesar je roké,
veselje sem pri njem zaznal.

Preštrevati konje je začel,
po plečih jih je pobožal;
prešteval jih je in štel, plah izraz
mu je usta obkrožal.

»Številka ta še ne drži« –
na licu zlovolje se je prikazalo –
»Soldatov imam in orožja dovolj,
a konjev imel bom premalo.

Po svetu sem že razposlal
mešetarje, naj sem pod skalo
privedejo najboljše konje takoj –
veliko se jih je nabralo.

Počakam, da jih bo dovolj,
potem udarim in osvobodim rojaka,
očetnjava svojo, narod svoj,
ki name zvesto čaka,«

govoril je cesar, a jaz sem zavpil:
»Začni, prijatelj stari,
začni! Če ni zadosti konj
namesto z njimi z osli udari!«

Barbarossa z nasmehom odgovori:
»Z borbo ne bo se mudilo,
še Rima niso zgradili takoj,
in časa imamo obilo.

Kdor danes ne pride, jutri bo tu,
kot hrast počasi raste in vzcveti,
pa v Rimskem cesarstvu rek:
*In chi va piano, va sano*⁶⁹ podobno zveni.

XVI. POGLAVJE

Udarec voza me je zbudil,
a veke zopet so težke postale.
Barbarossa prikrade se v sen,
najine poti so se nadaljevale.

Klepetaje sem hodil z njim naokrog,
po dvoranah korak je odmeval;
me vprašal je ono in to,
da jaz pripovedujem, tako je zahteval.

Že mnogo, premnogo let
ne ve, kaj se po svetu dogaja,
od sedemletne vojne⁷⁰ naprej
ni slišal besede – tako mi navaja.

Kako Mojzes Mendelssohn⁷¹ živi,
kako Karschin;⁷² z veliko interesa
sprahuje, kako je grofica Dubarry,⁷³
Ludvika XV. metresa.⁷⁴

»O, cesar«, zakličem, »vrnil si se!
Mojzes je že zdavnaj umrl,
Rebekin sin je tudi pogubljen
in Abraham je oči za vedno zaprl.

Abrahamu in Lei se rodil je otrok,
fanta sta Feliks poimenovala.
Ta je v krščanstvu daleč prišel,
Cerkev ga je za kapelnika imenovala.

Stare Karschinove zdavnaj ni več,
mrtva je njena hči Karolina,
mislim pa, da še živi
vnukinja Chézy, Helmina.⁷⁵

Radoživo živela je Dubarry,
dokler je Ludvik regiral,
petnajsti namreč, bil je že star,
ko narod jo je giljotiniral.

Ludvik petnajsti, francoski kralj,
umrl je v postelji – nič kaj doživeto.
Šestnajstega so obglavili in z njim
še kraljico Antoaneto.⁷⁶

Kraljica je pokazala pogum,
tako kot kraljici pritiče,
madam Dubarry pa joka in kriči,
ko giljotina po njeni glavi kliče.

Nenadoma je cesar obstal
in me srepo pogledal.
Povprašal me je: »Za Božjo voljo,
kaj je giljotiniranje? Bi mi povedal?«

»Giljotiniranje« – sem mu razložil
» je nova metoda,
s katero ljudi različnih stanov
obglaviš – to je zdaj moda.«

Pri tej metodi vse je novo
in vse se nove naprave poslužuje.
Iznašel jo je gospod Guillotin,
zato se giljotina imenuje.

Na desko te privežejo trdno; –
ta se spusti, tebe pa na silo
potisnejo med stebra dva;
na vrhu te čaka trikotno rezilo.

Potem ko potegneš vrv navzdol,
spusti se hrabro in veselo rezilo –
takrat pade tvoja glava na tla,
v vrečo jo bo skobalilo.

V tem me cesar prekine brž:

»Utihni, ne bi znal ravnati
s to mašino, o bog,
nočem se je posluževati.

Ah, kralj in kraljica!

Privezana! Na eni dili!

To je v nasprotju s spoštovanjem,
bonton so zatajili!

In ti, kdo si, ki drzneš si tako

zaupno z mano govoriti?

Le čakaj, fantič, kmalu ti bom
drzna krila moral prikrojiti.

Do živega mi gre, ko slišim,

kar usta tvoja govorijo,

veleizdaja je že zgolj tvoj dih

in zločin nad monarhijo.«

Ko je starec vznemirjen postal

in neobrzdano rinil je vame,

iz mene bruhnejo misli takrat –

skrivne, doslej mi neznane.

»Hej, Barbarossa – zakličem glasno –
v preteklosti smo res te rabili,
le pojdi, ulezi se in zaspi,
tudi brez tebe se bomo rešili.

Republikancem lahko smo v posmeh,
poglejte, saj naš vrh predstavlja
prikazen, ki žezlo in krono ima –
na usta jim šale privablja.

Še tvoja zastava mi ni več všeč,
uničili so stari Nemci topoglavi,
še ko sem bil mlad, moj interes
po črno-rdeče-zlati zastavi.

Kar v Kyffhäuserju starem ostani doma,
mi pa tam te občudujemo –
in če premislim čisto skrbno,
cesarja dejansko ne potrebujemo.

XVII. POGLAVJE

S cesarjem sem se prerekal zelo;
v sanjah, v sanjah, to je razumljivo –
če bi bil buden, ne bi govoril tako
neomikano in nepotrpežljivo.

Le v sanjah, v najlepšem snu,
si Nemec upal bo spregovoriti
o tem, kar skriva zvesto srce,
kar misli v svoji nemški biti.

Prebudil sem se, zagledal sem gozd
in drevesa – le bežen pogled nanje;
vsa gola resničnost dreves
odgnala je moje sanje.

Resnobo je z glavo odkimal hrast,
breza in dračje ob cesti
so kimali grozeče, jaz pa sem zavpil:
»Oprosti mi, cesar moj zvesti!

Oprosti mi, Barbarossa, saj vem,
da ti si modrejši; kljub mojim besedam –
potrpljenja pač nimam dovolj –
moj cesar, naj te kmalu ugledam!

Če giljotina res ti ni všeč,
 naj vse po starem ostane:
 za plemiče prihrani si meč
 in vrv za kmete in meščane.

Le včasih med orožji presedlaj,
 naj plemiči visijo, ti pa obglavi
 meščane in kmete, saj vsi žive
 kot bitja po Božji postavi.

Ponovno vzpostavi ordnungo tako,
 kot Karel V.⁷⁷ jo je razglasil.
 Zopet lahko bi ljudstvo po cehih
 in stanovih razdelil.

Naš stari sveti rimski rajh⁷⁸ –
 zopet obnovi ga, naj oživi,
 vrni nam kramo trohnočno,
 fanfare zvok naj zazveni!

Seveda pa ves srednji vek,
 resničen, kot nekdanj je bil,
 lahko ga prenašam – reši nas te
 hibridnosti – ne bi je rad užil.

Zlaganega viteštva zmes,⁷⁹
ki vsebi je gnusna hiba
gotskih blodenj in modernih laži,
ki ni meso ne riba.

Naženite burkaško drhal
in zaprite gledališča,
kjer smešijo pretekli čas!
O, cesar pridi v naša bivališča!«

XVIII. POGLAVJE

Grad Minden res je trden grad,⁸⁰
 utrdba je v orožju zmagovavka,
 a s pruskimi trdnjavami zares
 ne želim imeti si opravka.

Prišli smo tja, ko bil je večer.
 Na železniškem mostu so zaječali
 lesovi, ko se zvrnil je voz,
 in v temnem jarku smo pristali.

Visoke utrdbe – in njihov pogled,
 tako grozeč – name zlovoljno zrejo,
 naenkrat odprejo se vélike duri,
 nato pa z ropotom se zopet zaprejo.

Ah, moja duša se razžalosti
 kot Odisejeva, ki dojame,
 da skalo postavil je Polifem
 ravno pred odprtino jame.⁸¹

K vozu pristopil je nek korporal,
 nas vprašal, kaj da imamo tam početi.
 »Jaz sem Nihče, sem očesni zdravnik,
 velikanu hočem oči predreti.«

V gostilni bilo je še bolj hudo,
 hrana mi je v želodcu ostala.
 Takoj sem šel spat, a nisem zaspal,
 odeja me je preveč tiščala.

Vzmetnica je bila široka nadvse;
 v rdečo damastno zaveso strmim,
 zbledelo in zlato nebo nad menoj,
 in umazani cofek nad njim.

Oropal me spanja hudičev je cof
 zato sem ga hotel prekleti;
 tako kot Damoklejev meč⁸²
 ni nehal nad mano grozeče viseti.

Kot kačja glava se mi je občasno zazdel,
 zaslišal sem sik oholi:
 »Zdaj si in ostaneš v trdnjavi,
 izmuzniti se ne moreš nikoli.«

»Samo, da bi bil« – sem zahrepenel –,
 »da bi bil doma, čisto blizu,
 v Faubourg Poissonnière,
 pri ženi v domačem Parizu.«⁸³

Začutil sem, kako so po čelu navzdol
me neke čudne stvari gladile;
bile so kot hladna cenzorska roka,
in moje misli so se oddaljile.

Žandarji, zaviti v mrtvaški prt –
bili so kot prikazni strašljive,
obkrožili so posteljo in mene na mah,
zaslišal sem zvoke verig predirljive.

Ah, bil sem popolnoma sam,
privezan na strmi skali;⁸⁴
duhovi so me odvedli tja,
na steno so me zvezali.

Ti zlobni umazani posteljni cof!
Prav tu me dohitevaš.
S kremplji in črnim perjem zdaj
kot jastreb se mi dozdevaš.

Podoben je pruskemu orlu zelo,
na telo se želi prisesati;
iz prsi mi jetra je kljuval,
pričenjal sem stokati in jecljati.

Kar dolgo sem jamral – petelin je zapel,
v Mindnu ležal sem, ves poten sem bil.

Vročine že zdavnaj ni bilo več
in orel se je v cof spremenil.

S posebnim vozom sem odpotoval
in končno svobodno zadihal
še le na bückeburškem zemljišču –
naravi sem se nasmihal.

XIX. POGLAVJE

O, Danton,⁸⁵ motil si se zelo
in moral si plačati za svojo zmoto.
Očetnjava lahko vzameš s seboj,
jo nosiš v čevljih kot doto.

Kar pol kneževine Bückeburg
na čevljih mi je ostalo, in zemlje;
tako ilovnate poti
nisem videl vse življenje.

Izstopil sem v Bückenburgu zato,
da vidim utrdbo, ki tam je zgrajena.
Moj ded se je namreč tukaj rodil;
a stara mati je v Hamburgu rojena.

V Hannover sem ravno opoldan prišel,
očistili so mi škornje, da jih obujem.
Odpravil sem se na mestni ogled,
to vedno storim, kadar potujem.

Moj bog, kako je čistó!
Po ulicah nič umazanije;
zagledal sem mnogo lepih palač,
na mnogih oko si spočije.

Zelo mi je ugajal véliki trg,
 obdan je z mogočnimi hrami,
 med njimi palača – v njej živi kralj –
 v mnogih lepoto predrami.

(palača namreč). Pred njo je portal,
 in hiše na vsaki strani.
 Strašljivo in divje, s puško v rokáh
 jih stražijo zdaj Angleži izbrani.

Je pravil Cicerone:⁸⁶ »Prav tu
 stari Ernst August⁸⁷ domuje,
 pomemben torijski plemič in lord,
 še vedno čilo in krepko deluje.

V popolni idili je tukaj doma,
 varen je bolj kot vsak somišljenik,
 saj varuje ga manjkajoči pogum,
 ki poseduje ga naš lordski lik.

Občasno ga vidim, pritožuje se takrat,
 da služba ni prav zanimiva;
 hannovrski kraljevi urad
 sam dolgčas v sebi bojda skriva.

Pri nas mu je tesno,
melanholija mu preti,
življenja v Angliji je navajen,
da se bo obesil, se boji.

Predvčeraj sem ga srečal, sklonjen je bil,
ob kaminu je zjutraj sedel;
pripravljaj je hrano za svoje pse,
da ne bi kateri zbolel.

XX. POGLAVJE

Iz Harburga sem v eni uri oddrdral.
 V Hamburg. Bila je že noč.
 Od zvezd na nebu dobil sem pozdrav
 in zrak je bil blago osvežujoč.

Ko končno k materi prispem,
 zakliče skoraj mi od sreče:
 »Moj ljubi otrok!«
 in sklopi roke drhteče.

»Moj ljubi otrok, saj trinajst je let
 medtem že minilo!⁸⁸
 Gotovo si lačen zelo!
 Povej, kaj bi ti tek vzbudilo?

Imam ribe in gosje meso
 in pomaranče prelepe.«
 »Potem le dajte mi ribe in gosje meso
 in pomaranče prelepe.«

Tako sem jedel, imel sem apetit,
 bila je mati srečna in šaljiva,
 spraševala me je vsepovprek,
 vprašanja bila so tudi kočljiva.

»Moj ljubi otrok! Ali dovolj
skrbijo zate v tujini ženice?
Mar žena za gospodinjstvo skrbi,
ti krpa srajce in nogavice?«

»Mamica ljuba, riba mi tekne,
v tišini moram se ji posvetiti;
prerado se v grlu zatakne kdaj kost,
zato me ne smete motiti.«

In ko sem okusno ribo požrl,
že je tu goska hranljiva.
Mati me spraševala je vsepovprek,
vprašanja bila so tudi kočljiva.

»Moj ljubi otrok! Povej mi, kje
se da živeti najbolje?
Pri nas ali v Franciji? Kateri ljudje
predstavljajo zate boljše okolje?«

»Preljuba mati, nemška gos
je dobra, a Francozi so strokovnjaki,
napolnijo svoje gosi bolje od nas,
da ne govorim o omaki.«

Potem ko je znova ponudila gos,
pomaranče sem pokusil,
veliko bilo je pričakovanje,
ko njih sladkobo sem izkusil.

A mati je začela spet
veselo spraševati
celo po dvoumnih stvareh,
po tisoč stvareh, kot to zna le mati.

»Moj ljubi otrok! Kako si zdaj?
Se še vedno s politiko ukvarjaš?
Kateri stranki zdaj pripadaš
in svoje ji prepričanje podarjaš?«

»Pomaranče so odlične
in z veseljem, ljuba mati,
posrkam njihov sladki sok,
a lupinice pustim ležati.«

XXI. POGLAVJE

Požgano mesto skoraj do tal⁸⁹
 postopoma se znova obnavlja;
 kot napol postrizen pes
 se mračni Hamburg predstavlja.

Marsikatere ulice ni več,
 pogrešam jih nemalo –
 kje je hiša, kje moj prvi poljub,
 kaj je od tega ostalo?

Kje je tiskarna, kjer sem nekoč
Potopise objavil?⁹⁰
 In kje je Austernkeller,
 ostrige prve tam sem pospravil?⁹¹

In kje je stari umazani zid?⁹²
 Res hotel sem ga poiskati.
 In kje je tisti paviljon?⁹³
 Lepo bilo se je v njem sladkati.

Kje je rotovž, kjer senat
 ustoličil je meščane?
 Spremenil ga je plamen v prah in pepel,
 uničil prostore svečane.

Ljudje so imeli otožen obraz,
 od strahu so vzdihovali,
 še vedno je krožila zgodba ta,
 o groznem požaru so pripovedovali:

»Gorelo je hkrati povsod,
 videl si plamen in dim istočasno!
 Razplamtel se je vsak cerkveni stolp,
 nato se je zrušil glasno.

Še staro borzo je plamen ujel,
 zahajali tja so naši očetje
 stoletja dolgo, pošteno na moč
 bilo je njih borzno početje.

A banka, srebrni mestni srž,
 in knjige, kjer so sezname
 ljudi in njihovi banki?⁹⁴
 Res hvala bogu, ostali so z nami!

Hvala bogu, ker zbrali so za nas
 pri najbolj oddaljenih nacijah
 – res dober posel – denar.
 Osem milijonov v donacijah!

Denar je pritekal iz vseh dežel
v naše odprte roke, vsi smo dobili
živila in vsakršno hrano –
ničesar nismo zavrnil.

Oblek in postelj bilo je dovolj,
in kruha in juhic in rakov!
Ah, pruski pa kralj je hotel celo
poslati nam nekaj vojakov!

Materialno škodo, kar jo je bilo,
poplačali so – saj to se da oceniti.
Bojazni pa, tega strahu –
nihče ga ne more nadomestiti!«

Bodrilno sem rekel: »Ljubi ljudje,
zakaj bi se cmerili in jokali?
Poglejte, Troja, mesto vseh mest –
do tal so jo požgali.

Zgradite si znova hiše in dom
in svoje luže posušite,
poskrbite za boljši red
in boljše si brizgalke pridobite.

Kajenskega popra nikar
ne dodajajte v želvje juhe,
za vaše luskaste krape
imate premastne prikuhe.

Ne bo vam veliko škodil puran,
a pazite se zvijačnosti ptiča,
saj jajce njegovo najdeš⁹⁵
v lasulji župana – Bog mi je priča.

Saj veste, kdo je ta fatalni ptič,
razlagati se mi ne splača,
Vsa hrana – ko pomislim nanj –
se v želodcu mi obrača.«

XXII. POGLAVJE

Še bolj kot mesto so se ljudje
mi zdeli spremenjeni, zvečine
tako žalostni in potrti hodijo naokrog
kot potujoče razvaline.

Mršavi so zdaj suhi še bolj,
debeli še bolj zavaljeni,
otroci so stari, in starši skoraj vsi
so postali otročje sproščeni.

Zapustil sem mnoge kot teleta –
v ovne so se spremenili,
marsikatera goskica je postala gos,
ponosno s perjem se šopiri.

In stara Gudel⁹⁶ – našel sem jo,
bila je snažna kot sirene smeje;⁹⁷
imela je črne kodre povsod,
zobé pa snežno bele.

Najbolje od vseh se drži
prijatelj moj – papir prodaja.⁹⁸
Izgleda kot Janez Krstnik,
rumeno lasišče obraz mu obdaja.

Saj veste, koga sem videl od daleč,⁹⁹
 mimo mene je kanil zdirjati;
 kot slišim, njegov je duh zgorel,
 pri Bieberju se je dal zavarovati.¹⁰⁰

Sem videl starega cenzorja prav tako,¹⁰¹
 ves sklonjen je po megli taval;
 na gosjem trgu sem nanj naletel,
 potrto je tam postavil.

Stisnila sva si roke, in glej!
 potočil je solzo presunljivo.
 Zelo se me je razveselil,
 bilo je zelo ganljivo.

Seveda nisem našel vseh,
 premnoga duša je večno zaspala.
 Ah, in Gumpelino moj,¹⁰²
 ne bova skupaj več se radovala.

Za zmeraj izdihnil je veliki mož
 dušo – naj v miru počiva!
 Na tronu Jehove¹⁰³ lebdi
 kot blaženi Serafin tam uživa.¹⁰⁴

Zaman sem iskal vsepovsod
 Adonisa – zgrbljena podoba znana!¹⁰⁵
 Po ulicah Hamburga je nekoč
 ponujal kahle iz porcelana.

Sarras, zvesti pudel, je umrl.¹⁰⁶
 Stavim, da to je veliko večja izguba,
 kot če bi Campe¹⁰⁷ izgubil vse
 pisatelje in še kakšnega rodoljuba.

Prebivalci dežele Hamburg,
 že od pamtiveka sestojijo
 iz Judov in Kristjanov, a tudi ti
 menda prav bore malo podarijo.

Kristjani so dobri precej,
 okusna sta njih kosilo in priloga.
 Denarne stvari poravnajo takoj,
 še pred zadnjim dnem odloga.

Judje se zopet delijo na dva
 med seboj različna dela;
 medtem ko stari v sinagogo gredó,
 bo mladina v templje hitela.¹⁰⁸

Novi Judje svinjino jedo,
uporne imamo za demokrate;
starejše Jude pa tretiramo
kot prave aristokrate.

Stare in nove, vse imam rad!
A pri večnem Bogu prisegam,
da ljubim določene ribice bolj –
prerad po slanikih posegam.

XXIII. POGLAVJE

Kot republika Hamburg nikoli ni bil
tako velik kot Benetke ali Firence,
a v Hamburgu se nadejaš boljših ostrig,
v kleti pri Lorenzu so *par excellence*.¹⁰⁹

Bil je nekoč zelo lep večer,
ko s Campejem sem se kanil dobiti;
pojesti želela sva nekaj ostrig,
kozarec renčana ob tem popiti.

Kar dobro družbo sem našel tam,
z radostjo znova sem uzrl
Chaufepiéja¹¹⁰ in mnoge druge, z njim
je bil marsikateri tovariš vrl.

Tam je bil François Wille,¹¹¹ urednik,
na njegovem obrazu je bilo zarisano,
kdo je akademski sovražnik, kdo ne –
čitljivo je bilo napisano.

Tam je bil Fucks,¹¹² slepi pogan
in osebni sovražnik Jehove,
ki zdaj veruje v Hegla in še morda
v Venero Antonia Canove.¹¹³

Moj Campe je Amfitrion¹¹⁴ bil,
 in od užitka se je nasmihal,
 kot blaženi madoni iz oči
 mu blagor je dihal.

Z velikim tekom sem jedel in pil
 in v srcu mi misel kraljuje:
 »Ta Campe je vseh založnikov cvet,
 ves svet ga ceni in spoštuje.

Mogoče bi me kak drug založnik
 od lakote pustil umreti,
 ta pa mi daje pijačo zastonj;
 ne bom ga zapustil – z njim hočem živeti!

Hvaležen sem stvarniku iz nebes,
 ki je tak sok iz trte ustvaril,
 da mi je založnika izbral
 in Julija Campeja mi podaril.

Hvaležen sem stvarniku iz nebes
 za njegovo veliko mojstrovino,
 ustvaril je v morju nešteto ostrig
 in odlično rensko vino.

In je za rast limon poskrbel,
s katerimi ostrige pokapljámo –
dovoli mi, Vsemogočni, da to noč
uživamo hrano, kot najbolje znamo.«

Po renskem vinu sem mehak,
marsikaj ni več prepreka
v mojih prsih, kjer vzplamti
potreba po ljubezni do človeka.

Bežati moram iz sobe, na zrak,
po ulicah moram pohajkovati,
kjer duša si druge duše želi
in nežnih belih oblek iskati.

V takšnih trenutkih se skoraj stopim
od otožnosti izgubljene.
Vse mačke zde se mi sive takrat,
in ženske vse so Helene.¹¹⁵

Do Drehbahna že sem prišel,¹¹⁶
zagledal sem v soju mesečine
mogočno žensko, čudovito zares,
imela je prsi prelepe in fine.

Obličje okroglo in zdravo povsem,
 turkiznomodri očesi plameneči,
 kot vrtnice lica, a nos ves rdeč,
 in usta kot češnji rdeči.

Na glavi ji kapica bela čepi
 iz lepih, belih lanenih niti.
 Nagubana je kot krona iz zidu,
 ki s stolpiči in cinami se kiti.¹¹⁷

Še tunika bela na njej,
 ki vse do meč se razteza –
 in oh, kakšna meča! Stopala pa
 kot dorskih stebrov sinteza.

V njenih potezah sem prepoznal
 najbolj posvetno naturo;
 nje zadnjica nadčloveška – to je dokaz
 za božansko figuro.

Stopila je k meni in rekla tako:
 »Pozdravljen, prispel si do Labe
 po trinajstih letih – povsem si enak
 vidim, da nisi deležen pozabe!

Morda iščeš duše, ki so nekoč
 na pot ti stopile
 in s tabo navdušeno skozi noč
 so tu naokrog hodile.

Življenje jo je požrlo, pošast,
 stoglavo Hidro¹¹⁸ iz davnine;
 nikoli ne najdeš minulih dni
 in ne sodobnic – vse mine.

Ne moreš več najti ljubkih cvetlic,
 ki jih je mlado srce oboževalo.
 Cvetele so, uničil jih je vihar
 in hitro jih je pobralo.

Oveneale, brez listov in poteptane celo
 od bridkih poti fortune –
 to se zgodi z lepim in sladkim,
 ko ju usoda izpljune.«

»Kdo si?« – naglas zakričim
 »kot v sanjah nekdanj me opazuješ.
 Ali lahko grem s teboj?
 Ti vélika ženska, le kje domuješ?«

Nasmehne se in govori:
 »Ti se motiš, jaz sem spoštovana
 odlična in moralna oseba;
 ti se motiš, nisem tako zasnovana.

In tudi nisem majhen deklič
 in nisem Loretta laška –¹¹⁹
 zaščitnica Hamburga sem,
 sem Hammonia junaška.¹²⁰

Ustavil si se in splašil,
 pogumno kot vedno se ponašaj!
 Ali še vedno spremljal me boš?
 No, nikar ne odlašaj!«

Jaz pa nasmehnil sem se glasno:
 »Tako se bom s tabo napotil –
 korakaj pred mano, sledil ti bom,
 četudi v pekel bom stopil!«

XXIV. POGLAVJE

Kako sem pod ozko stopnišče prispel,
ne mogel bi vam razložiti;
nevidni duhovi so me prinesli navzgor,
z njimi moral sem iti.

V Hammonijini kleti, prav tu,
je ura za uro hitro minila.
Boginji sem vedno bil všeč,
naklonjenost je do mene gojila.

»Poglej,« – je rekla – »nekoč
najraje sem poslušála
poeta, ki je o Mesiji pel
ob liri pobožni, ki je igrala.

Tam na komodi še vedno stoji
doprsni kip poeta,
polagam na Klopstockov kip¹²¹ sedaj
si avbico že leta in leta.

Sedaj pa si ti moj omiljen poet,
nad posteljo je tvoja slika;
in glej, svež lovor obkroža okvir
portreta tvojega lika.

Ker pa si moje sinove večkràt
vznejevoljil, ti moram zagotoviti,
da takšna me stvar razžalosti;
to se ne sme več zgoditi.

Upam, da čas je medtem
tovrstnim boleznim rekel adijo,
in da deležen si strpnosti bil,
ki norcem jo kdaj podelijo.

Odkod ta ideja, daj mi povej,
da bi na sever se odpravil?
Vreme je zimsko, povsod je hladno,
zakaj te je ta letni čas premamil?«

»Boginja moja!« – ji odgovorim –
»Globoko v srcu človeka spijo
vse misli; tudi če čas je napačen,
pogosto se prebudijo.

Čeprav se je zdelo, da dobro mi gre,
sem v sebi čutil tesnobo;
iz dneva v dan je rasel moj strah –
pogrešal sem dóma podobo.

Sicer lahkoten francoski zrak
 me začel počasi je dušiti,
 s polnimi pljuči sem zadihal šele
 ko sem mogel nemški zrak užiti.

Po vonju šote sem zahrepenel,
 po nemškem vonju tobaka.
 Nestrpno nogo stresa nemir,
 po nemški zemlji zdaj koraka.

Ponoči sem jokal in hrepenel,
 da jo uzrem pri dverih ob sipini –
 ženico staro, ki tamkaj živi;¹²²
 tudi Loti¹²³ živi v bližini.

In kje je oni stari plemenitaš,¹²⁴
 ki me je zmerjal in žalil,
 a vedno me je zaščitil srčno –
 z vzdihom sem se mu zahvalil.

Ponovno sem hotel iz njegovih ust
 zaslišati »neumni pobalin«,
 nekdanja glasba za moje srce
 se mi zopet priklíče v spomin.

Po modrem dimu sem zahrepenel,
 ki iz nemških dimnikov se kadi,
 po spodnjesaških slavicah, kak pojo,
 po tihih livadah, kjer bukev cveti.

Hrepenel sem po takšnih krajih celo,
 po onih postajah trpljenja,
 kjer sem nosil mladostniški križ
 in trnovo krono trpljenja.¹²⁵

Želel sem jokati, kjer sem nekoč
 izjokal solze grenkobe prave –
 pravijo mnogi temu menda,
 da je ljubezen do očetnjave.

O tem zelo nerad govorim,
 pravzaprav je to obolenje.
 Skrivam pred ljudmi osramočen
 svojo rano, svoje vedenje.

Jezi me delavska drhal,
 ki ljudi se hoče dotakniti
 in zagovarja patriotizem nezdrav
 ter v srcih hoče ga zbuditi.

Nagnusni berači, vsi brez sramu
si miloščine želijo –
en pfenig jim daj, in že vsi Menzla¹²⁶
in njegove Švabe častijo!

O, moja boginja, ves mehak
sem danes, ko sem nate naletél;
Nekoliko sem bolan, a zdravim se,
in kmalu spet bom ozdravel.

Ja, res sem bolan in ti bi mi lahko
vso mojo dušo krepko osvežila,
mi skuhala bi dober čaj;
z rumom bi ga požlahtnila.«

XXV. POGLAVJE

Boginja mi je skuhala čaj,
in malo ruma vanj je zlila,
sama pa je dobri rum
kar brez čaja zaužila.

Na mojo ramo glavo položi
(to je kapa, je zidana glava,
ki zmečkana je na njej)
in z nežnim glasom pravi mi smehljava:

»Z grozo pomislim kdaj tu in tam,
da si v Parizu vseskozi,
da tam brez nadzora živiš
s frivolnimi Francozi.

Potepaš se tam ves sam naokrog
in nimaš ob sebi, na svoji strani,
nobenega nemškega založnika,
da te svari, vodi in brani.

In mesto je polno skušnjav,
tam z bolnimi silfidami spijo,
zaradi njih lahko
duševni mir izgubijo.

Ne hodi nazaj, ostani pri nas;
 tu vladajo vzgoja in dobre navade,
 in marsikatera skušnjava cveti
 tudi tu – imamo skrite zaklade.

Na Nemškem ostani, pri nas ti bo všeč,
 celo bolj kot takrat, ko si tukaj živel;
 le poglej, napredek je tu,
 gotovo se ti je sam razodel.

Še cenzura ni stroga tako,
 in Hoffmanna je mladost zapustila,
 ne bo *Potopisov* prečrtal ti več,
 mladostna jeza ga je minila.

Še sam si starejši in prizanesljiv,
 z mnogočem bi se laže spoprijemal,
 preteklost pa bi na drug način
 in v drugi luči dojemal.

Da nam na Nemškem je včasih res šlo slabó –
 o tem smo pretirano govorili.
 Izognili bi hlapčevstvu se lahko,
 kot Rimljani bi samomor storili.

Svobodo mišljenja užili smo vsi,
 svoboda nikogar ni omejevala,
 le za pisce – manjšo peščico ljudi –,
 no, zanje ni veljala.

Anarhizem ni vladal nikdar
 še najhujšemu demagogu so sodili;
 nikoli niso brez sodbe
 mu kokarde¹²⁷ izpulili.

Na Nemškem ni bilo tako slabó.
 Kljub hudim časom in naporu –
 verjemi, od lakote nihče ni umrl
 v nobenem nemškem zaporu.

Premnogi lep fenomen
 v preteklosti se je bohotil:
 bila sta to vera in mir, a sedaj –
 zanikamo vse, dvom se nas je polotil.

Zunanja in pragmatična svoboda nekoč
 nam bosta ideale pomorili,
 ki bili so čisti kot lilijin sen –
 v prsih smo jih nosili.

Še naše lepe poezije ne bo,
 nekoliko je že ugasnila,
 umrl bo s kralji *Mavrski knez*
 in Freiligrathova pesem se bo izgubila.¹²⁸

Čeprav bo vnuk jedel in pil dovolj,
 ne bo v lagodni tišini, kjer miruje;
 spektakel se s hrupom vali do nas,
 idila od prej se končuje.

Oh, ko bi molčal, potem bi lahko
 ti knjigo usode odpreti dala;
 prihodnost bi videl v njej,
 saj to so čarobna zrcala.

Nobenemu smrtniku nikdar
 pokazala nisem, kar tebi želim:
 Prihodnost očetnjave – oh ne,
 ti molčati ne znaš, le kaj govorim?»

»O bog, boginja!« – zakličem nazaj –
 »Kako bi me to vzradostilo!
 Naj vidim – saj mož sem, molčati znam –,
 kaj se bo z Nemčijo godilo.

Prav vse zaprisegel ti bom,
po čemer hrepeniš, rad ti ustrežem.
Zagotavljam ti, saj molčati znam –
povej mi, kako naj ti prisežem?»

»Prisezi mi!« tako mi govori –
»kot Abraham je Eliézerju pravil,¹²⁹
da naj mu obljubo da,
ko ta se je na pot odpravil.

Sedaj dvigni obleko in roko daj
na moja ledja, prisedi!
Prisezi mi, da čuval boš skrivnost
v govorjeni in pisani besedi.

Trenutek bil je svečan
kot dih preteklih dni,
ko sem po prastari šegi dal
prisego kot moji predniki.

Obleko boginje nato sem razprl,
na boke kot nekdam pradedi
položil sem roko, ji tajnost prisegel
v govorjeni in pisani besedi.

XXVI. POGLAVJE

Boginja v lica nato zardi
 (rum se ji vse do krone vzdiguje,
 po moje bil je močan)
 takole otožno mi pripoveduje:

»Stara sem že, a moj rojstni dan
 je bil, ko so Hamburg ustanovili.
 Bili so mati kraljica vseh trsk,
 na izlivu Labe so me rodili.

Moj oče je nekdam bil velik monarh,
 Carolus Magnus so ga imenovali.
 Še večji in bolj mogočen je bil
 kot Friderik Pruski se hvali.

V Aachnu nahaja se tron,
 na njem je ob kronanju prestoloval.
 A tron, kjer je ponoči sedel,
 je moji dobri materi predal.

Po materi sem podedovala ga jaz,
 pohištvo brez leska, potenciala,
 če Rotschild¹³⁰ ponudi mi ves svoj denar –
 nikdar ga ne bi prodala.

Poglej, tamkaj v kotu stoji
postaran fotelj, na naslonjalu
raztrgano usnje, požrt
od moljev v celoti bo kmalu.

A pojdi tja in dvigni v zrak
blazino s fotelja do kraja.
Zagledal boš odprtino pod njim,
tam se kotliček nahaja.

Kotliček ima čarobne moči,
čarovnija v njem se prepleta;
če vtakneš v luknjo še glavo potem,
boš videl, kaj ti prihodnost obeta.

Prihodnost dežele zagledal boš tu,
hkrati besneče fantazmagorije.
Nikar se ne boj, če iz vizij
strupena se sapa vije!«

Tako mi je rekla, ob tem se smeji,
jaz pa se nisem dal ustrahovati.
Nadvse radoveden sem pohitel,
želel sem glavo v strašno luknjo dati.

To, kar sem videl, o tem naj molčim,
 saj k molku sem zaprisežen.
 A naj vam vendar povem, o bog,
 kakšnih vonjav sem bil takrat deležen.

Še zdaj se mi gabi, ko zaznam
 ničvredne, preklete vonjave,
 ki zmes so se zdele takrat
 iz starega zelja in kože prave.

Grozljivi bili so vonji, o bog!,
 ki so potem se dvigovali;
 bilo je, kot da bi gnoj
 iz šestintridesetih jam kopali.

Prav dobro vem, kaj je rekel Saint-Just¹³¹
 odboru za socialo:
 velike bolezni ne ozdraviš tako,
 da dodaš rožno olje in mošusa malo.

A ta bodoči nemški duh
 je znal vse preseči,
 kar kadarkoli je slutil moj nos – – –
 nič več mi ni bil povšeči.

Izgubil sem čute, in ko sem odprl oči,
 na strani boginje sem še vedno sedel,
 naslonil sem glavo na njo,
 na svoje prsi sem jo prižel.

Nje usta žarela, pogled je blestel
 in trzala je z nosom,
 kot Bakhantka¹³² objela je pesnika pojoč
 z grozljivim in divjim zanosom.

»Ostani v Hamburgu, ljubim te močno,
 želiva si jesti in piti
 ostrige in vino današnjega dne,
 na temno prihodnost pozabiti.

Pokrov le zapri! ta ničvredni vonj –
 nikar radósti zadušiti!
 Ljubim te, kot ženska le zna
 nemškega poeta ljubíti.

Poljubim te in čutim, kako
 me genij tvoj navdušuje;
 čarobni nezemski opoj
 zdaj mojo dušo obvladuje.

Kot da na cesti – vsaj tako se mi zdi –
bi slišal peti nočnega čuvaja.
A to je moj sladki ljubezenski drug,
to je svatovska glasba Himenaja.

Sedaj bodo kmalu še konjeniki tu,
njihove bakle sijajno plamtijo,
krepostni plešejo ples plamenic
in skačejo, zibajo se in se vihtijo.

Prihaja visoki in modri senat,
prihajajo možje, najbolj častiti.
Župan pokašljuje na moč
in hoče pred vsemi govoriti.

V sijočih uniformah je zbor
visokih diplomatov;
v imenu sosednjih držav
le stežka čestitajo brez ultimatov.

Duhovno poslanstvo na poti je že
in z njim so pastori in rabini
in Hoffmann prihaja s škarji v rokah
in šari po tiskovini.

Rožljajo škarje v njegovih rokáh,
divjaški drug se vzpenja zvésto
na prsi – takojci zareže v meso –
zadel je najboljše mesto.

XXVII. POGLAVJE

Kaj vse se je tiste čarobne noči
še nadalje pokazalo,
prihodnjič enkrat vam povem,
ko sonce bo sijalo.

Izginja stari hinavski rod
naposled – bogu hvala!
Počasi umira in tone v grob,
ker lastna laž ga je pokopala.

Odrašča končno novi rod,
brez grehov in brez maske bo nastopil,
kjer misel je svobodna in želja tli –
do njega se bom napotil.

Mladina taka že brsti, ki ponos
in blagost pesnika razume,
se ob njegovem srcu otopli
njegovo sončno dušo doume.

Kot luč je ljubeče moje srce,
kot ogenj čisto in brez ovire;
le najplemenitejše gracije so
uglasile strune moje lire.

Saj to je ista lira, ki nekoč
 iz nje je oče moj izvabljal tone,
 pokojni Aristofanes, gospod,¹³³
 ljubljeneč Kamone.¹³⁴

Saj to je ista lira, kjer nekoč
 je o Paisteterosu pesmi pel,
 kako je Basileji dvoril
 in skupaj z njo se je povzpел.¹³⁵

V zadnjem poglavju sem si želel
 prikazati konec očetove drame.
 To so *Ptiči*, najboljša vseh dram,
 zaključek res te prevzame.

Njegovim *Žabam* naj izrečem kompliment,¹³⁶
 v nemškem prevodu je predstava
 na odru gledališča v Berlinu,
 kar kralja neznansko zabava.

Našemu kralju je drama prav všeč,
 kar kaže na njegovo antično znanje.
 Vsem starim pa je bolj kot antični mit
 ugajalo moderno regljanje.

Našemu kralju je drama prav všeč,
 a če se avtor še ne bi s svetom spravil,
 ne bil bi mu priporočal,
 da bi se na Prusko odpravil.

Slabo se je godilo Aristofanu nekdej
 v času antičnih vladarjev,
 mi pa bi videli ga kmalu lahko
 v spremstvu zbora žandarjev.¹³⁷

Dobila bi kmalu dovoljenje drhal,
 da ne hvali, ampak kritizira.
 Policija pa bi dobila ukaz,
 naj dobre ljudi kontrolira.

Ojoj, moj kralj! Vse dobro ti želim,
 in hočem ti prav svetovati:
 umrle pesnike le občuduj,
 a te, ki živijo, si dolžan varovati.

Živečih poetov žaliti nikar,
 orožje in plamen v rokah imajo,
 ki strašna sta bolj kot Jupitrov blisk,¹³⁸
 saj z njima upravljati znajo.

Bogove, stare in nove, užali jih vse,
in na Olimpu vsa božanstva sveta,
in z njimi Jehovo vrh vsegà –
a nikoli ne žali poeta!

Bogovi seveda kaznujejo zlo,
in vse, kar ljudje poglešijo.
Vročina v peklu je vroča precej,
se grešniki pečejo tam in dušijo.

Še sreča, da mnogi svetniki so tu
in za grešnike lepo poskrbijo;
če cerkvi za mašo in mrtvece daš,
se zlahka odpustki dobijo.

Ko se Kristus prikaže ob koncu dni
in vrata v pekel kane razbiti,
bo vsem strogim sodbam navkljub
prijateljem mnogim uspelo uiti.

A v peklu so kraji, od koder nihče
še ni uspel se osvoboditi.
Molitev zaman je, še odrešenik
sveta ti ne more odpustiti.

Mar ne poznaš strašnih tercin,
kjer Dante pekel opisuje?¹³⁹
Če pesnika vanje zapreš,
zaman ga sam Bog iz pekla rešuje.

Ne Bog ne odrešenik, živ krst
ga ne more iz pojočih plamenov rešiti!
Ah, le pazi, da te ne bomo nikdar
primorani na takšen pekël obsoditi.

Engel. EXI.

Das ist der Teutoburger Wald,
Der Tacitus beschrieb,
Das ist der kaiserliche Hofort,
Wo Harig stehen sollte.

Der Mann, der die Geschichte schreibt,
Der Mann, der die Geschichte schreibt,
Der Mann, der die Geschichte schreibt,
Der Mann, der die Geschichte schreibt.

Der Mann, der die Geschichte schreibt,
Der Mann, der die Geschichte schreibt,
Der Mann, der die Geschichte schreibt,
Der Mann, der die Geschichte schreibt.

Der Mann, der die Geschichte schreibt,
Der Mann, der die Geschichte schreibt,
Der Mann, der die Geschichte schreibt,
Der Mann, der die Geschichte schreibt.

Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel.

Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel.

Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel.

Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel.

Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel
Der Herrgott, der sich selbst im Himmel.

Opombe

- 1 Heine je odpotoval iz Pariza 21. oktobra 1843 in prispel v Hamburg 29. oktobra. V Francijo je zopet odpotoval 8. decembra istega leta.
- 2 V grški mitologiji je velikan Anteja, sin Pozejdona in Gaje, pridobil nove moči, ko se je dotaknil svoje matere zemlje. Ubil ga je Heraklej, tako da ga je dvignil s tal in ga zadavil.
- 3 August Heinrich Hoffmann von Fallersleben (1798–1874) je bil nemški pesnik, bibliotekar in univerzitetni profesor za nemški jezik in književnost. Znan je predvsem po svoji liberalni miselnosti in angažiranih pesmih, med katere sodi tudi *Pesem Nemcev* (*Das Lied der Deutschen*), ki je za časa njegovega življenja veljala za eno najbolj prepoznavnih nemških patriotskih pesmi, leta 1922 pa je postala nemška državna himna. V tridesetih letih 20. stoletja so prvo izmed treh kitic (*Deutschland, Deutschland über alles*) prevzeli nacionalsocialisti in jo skupaj s pesmijo *Die Fahne hoch* Horsta Wessla razglasili za uradni himni stranke NSDAP. Po porazu Nemčije v drugi svetovni vojni sta bili obe pesmi prepovedani, tretjo kitico Hoffmannove *Pesmi Nemcev* pa so leta 1990 ponovno razglasili za državno himno nove zedinjene Nemčije. Kot germanist je Hoffmann von Fallersleben obelodanil številne stare rokopise ter v *Političnih pesmi iz pradednine* (*Politische Gedichte aus der Vorzeit*) predstavil in komentiral mnoge nemške srednjeveške pesnike. Poleg političnih in domovinskih pesmi je Fallersleben ustvaril 550 otroških pesmi, od katerih je 80 pesmi tudi sam uglasbil. Heine ima na tem mestu v mislih njegovo zbirko *Nepolitične pesmi* (*Unpolitische Lieder*), ki je v letih 1840 in 1841 izšla v dveh delih v nakladi 12.000 izvodov in v literarni javnosti sprožila izjemen odmev.
- 4 S Prusko carinsko zvezo je mišljena Nemška carinska zveza, ki je bila ustanovljena leta 1834; vanjo je bila pod pruskim vodstvom vključena večina nemških držav.
- 5 Carolus Magnus – Karel Veliki (742/747/748–814) je bil frankovski kralj (768–814) in cesar (800–814). Bil je zaščitnik papežev, uničil je moč Langobardov v severni Italiji in vodil pohod proti muslimanom na Iberskem polotoku. Pod grožnjo smrtne kazni je pokristjanjeval Sase na vzhodu, na božični dan leta 800 ga je papež Leon III. kronal za cesarja Rimljanov – naslednika vladarjev Rimskega imperija. Rimski

imperij je nato preživel 1000 let, vse dokler ga niso leta 1806 prekinili Napoleonovi vojaški podvigi. Karel Veliki je pokopan v stolni cerkvi v Aachnu. Po njegovi smrti se je Frankovsko kraljestvo razdelilo na nemški in francoski del, pri čemer je preostali italijanski del in s tem papež pripadel Nemčiji.

- 6 Karl Mayer (1786–1870) je bil jurist in dokaj nepomemben pesnik, uvrščamo ga v Švabsko pesniško šolo (*Schwäbische Dichterschule*). Njega in druge pripadnike te šole je Heine označil kot tipične predstavnike konservativnega pesništva in jim očital pasivnost, sentimentalnost, tradicionalizem in nezmožnost prilagajanja novim, modernim tokovom, prav Mayer pa je bil večkrat predmet njegovih kritičnih, satiričnih osti.
- 7 »Rdeča pomeni francosko kri«: Heine se z navezavo na verz nemškega pesnika Theodorja Körnerja (1791–1831) iz pesmi *Pesem črnih lovcev* (*Lied der schwarzen Jäger*) ironično posmehuje pesniku, ki je romantično poveličeval nemški patriotizem in osvobodilni boj proti Francozom (»je pel Körner v prejšnjih časih,« je zapisano v originalu). Heine je močno preziral patos in estetsko sakralizacijo nasilja, ki sta bila tako značilna za Körnerja in njegov pesniški krog.
- 8 V originalnem besedilu je zapisano *das alte Er* – vse do konca 18. stoletja so z *Er* (On) nagovarjali nižje družbene razrede.
- 9 Leta 1731 so v pruski vojski uvedli cof, vendar ta v 19. stoletju ni bil več sestavni del uniforme.
- 10 Gre za novo uniformo pruske konjenice, ki jo je leta 1842 uvedel Friderik Viljem IV. (Friedrich Wilhelm IV.); del uniforme je bila posebna kapa oz. čelada s konico na vrhu.
- 11 Gre za aludijo na romantično odrsko delo Augusta von Kotzebueja *Johanna iz Montfaucona* (*Johanna von Montfaucon*, romantična slika iz 14. stoletja v petih dejanjih) iz leta 1800.
- 12 Friedrich de La Motte Fouqué (1777–1843) je bil predstavnik nemške pozne romantike in zelo priljubljen avtor viteških, srednjeveško-mističnih ter krščansko-patriotskih pripovedi in romanov. Imel je stike z Goethejem, Schillerjem in Herderjem. Do danes se je ohranilo le malo naslovov, njegovo najbolj znano delo, preplet fantastičnih in pravljичnih elementov, je *Undine* (1811). Heinejevo omenjanje Fouquéja sodi v njegovo sistematično kritiko pozne romantike kot estetskega in ideološkega eskapizma. V Heinejevi perspektivi je Fouqué simbol reakcionarne mitologizacije zgodovine, saj s svojimi psevdozgodovinskimi pripovedmi ne le depolitizira realnosti, temveč tudi legitimira restavrativne in avtoritarne strukture oblasti.

- 13 Ludwig Uhland (1787–1862) je bil eden najbolj priljubljenih pesnikov nemške pozne romantike, ob tem pa je deloval tudi kot literarni znanstvenik, jurist in liberalni politik. Pomemben je zlasti njegov doprinos k nemški medievistiki. Uhlandova pesniška zbirka s preprostim naslovom *Pesmi (Gedichte)*, ki je prvič izšla leta 1815, je že za časa njegovega življenja doživela 42 ponatisov, kar kaže o veliki priljubljenosti njegove poezije. Veliko njegovih pesmi je tudi uglasbenih; melodijo so prispevali velikani glasbe, kot so Brahms, Schubert, Schumann, Mendelssohn – Bartholdy, Richard Strauss in drugi. Heinrich Heine je sicer cenil jezikovno čistost, muzikalnost in ljudskost Uhlandove poezije, obenem pa mu je očital preveliko spravljalivost, dobronamernost, politično neškodljivost in vpetost v politično in estetsko omejenost romantične tradicije. Tako v kontekstu *Nemčije, zimske pravljice* Uhland ne nastopa kot liberalni politik, temveč kot del tistega literarnega imaginarija, ki je s svojo estetizacijo srednjeveške zvestobe, viteštva in pobožnosti prispeval k ideološki kostumografiji sodobnega militarizma. To ustreza tudi Heinejevi tezi iz teoretičnega spisa *Romantična šola (Die romantische Schule)* iz leta 1833, kjer Uhlanda označi kot otroka romantike in kot pesnika, čigar zgodovinsko-ljudska poezija sicer nagovarja množice, a ostaja politično neproblematična in s tem posredno depolitizirajoča.
- 14 Ludwig Tieck (1773–1853) je bil nemški pesnik, pisatelj, prevajalec. pravljicar, literarni kritik, urednik in založnik ter eden osrednjih predstavnikov zgodnje romantike, ki je odločilno prispeval k razvoju romantične poetike, zlasti na področju pravljice, zgodovinske pripovedi in recepcije starejše nemške ter svetovne književnosti. Heine se mu je podrobneje posvetil leta 1833 v polemičnem spisu *Romantična šola (Die romantische Schule)*, v katerem mu je priznal njegovo literarno-zgodovinsko vlogo, ga predstavil kot enega glavnih arhitektov romantične obnove srednjega veka, pohvalil njegovo zgodnjo, subverzivno, inovativno, igrivo in ironično ustvarjalno fazo ter obenem kritiziral njegovo poznejšo politično konservativnost, spravljalivost in idealizacijo preteklosti. Tudi on je po Heinejevem mnenju prispeval k temu, da se je romantični impulz iz kritične in ironične geste preobrazil v estetski eskapizem in politično regresijo.
- 15 S ptico je mišljen orel, ki se nahaja v pruskem grbu. Pruski orel izvira iz zlate bule iz Riminija (1226), v katerem rimsko-nemški cesar Friderik II. podeljuje Nemškemu redu (Deutscher Orden, velikokrat poimenovan tudi tevtonski red) oz. njegovemu visokemu mojstru Hermannu iz Salze oblast nad delom Pomorjanskega. Skupaj s privilegijem nad

deželo je Nemški viteški red dobil tudi črnega orla v grbu. Tevtonski red se je v 16. stoletju začel širiti proti vzhodu in s sekularizacijo je leta 1525 postal vojvodina. Zadnji veliki mojster tevtonskega reda Albrecht von Brandenburg-Ansbach je bil iz rodbine Hohenzollern in obenem vojvoda Prusije. Z dediščino vojvodine Prusije je tako brandenburška rodbina Hohenzollerjev v grbu prevzela tudi črnega orla. Ta je simboliziral prusko oblast, ki jo je Heine ostro kritiziral.

- 16 V Porenju in Vestfaliji je bila močno zakoreninjena tradicija streljanja lesenih ptičev. V okviru ljudskih praznikov so na drog postavili lesenega ptiča, člani t. i. strelskih bratovščin pa so streljali nanj, dokler ni padel z droga. Komur ga je uspelo sklatiti, je postal strelski kralj. Tudi tu Heine ironično prenaša ljudsko tradicijo v politično sfero: zmagovalec v tem političnem cirkusu je tisti, ki odstreli nebodigatrebe.
- 17 Ulrich von Hutten (1488–1523) je bil nemški pesnik, publicist, kritik Cerkev in eden najbolj bojevitih ter polemičnih osebnosti nemškega humanizma nasploh. Sodobniki so ga poznali predvsem kot pesnika, ki je ustvarjal v latinščini, zato je toliko bolj presenetljivo, da se je obrnil proti kuriji in sanjal o močnem cesarstvu, ki naj bi temeljilo na podpori vitezov. Ker je v svojem spisu *Arminius* slavil zmagovalca Arminiusa nad Rimljani in ga označil za prvega rešitelja, ki je Germanijo osvobodil izpod rimskega jarma, ne čudi, da so mnogi v njem videli začetnika nemškega nacionalnega mita. Nanj so se v 20. stoletju sklicevali nacionalsocialisti in ga v mnogih pogledih zlorabili za svoje ideje. Heine se sklicuje zlasti na *Epistolae obscurorum virorum* (1515–1517), pri katerih je poleg Crotusa Rubeanus sodeloval tudi Ulrich von Hutten, in ki predstavljajo satiro, naperjeno proti papeštvu.
- 18 Jacob von Hoogstraeten (ca. 1460–1527) je bil teolog iz Kölna, fanatičen dominikanski inkvizitor, ki je preganjal humaniste in »krivoverce« ter bil odgovoren za številne sežige na grmadi. Heine ga primerja s svojim sodobnikom Wolfgangom Menzlom (1798–1873), ki je bil znan kot politični denuncijant in eden glavnih pobudnikov pregona avtorjev Mlade Nemčije.
- 19 Gospod, usmili se!
- 20 Bastilja je bila prvotno posebej utrjeno mestno obzidje na vzhodu Pariza, ki ga je Karel VI. Francoski spremenil v državni (politični) zapor. Napad na Bastiljo 14. julija 1789 se šteje za simbolični začetek in rojstni dan francoske revolucije.
- 21 Kölnsko katedralo so začeli graditi leta 1248, nato pa so v 16. stoletju, zaradi pomanjkanja sredstev ter verskih in političnih sprememb (refor-

macija) gradbena dela za več kot tristo let povsem ustavili. Na pobudo Josepha Görresa in Sulpiza Boisseréeja je v dvajsetih letih 19. stoletja zopet nastalo zanimanje za dokončanje gradnje. V ta namen so leta 1842 ustanovili Centralno združenje za gradnjo stolnice v Kölnu (Zentral-Dombau-Verein zu Köln (ZDV)), katerega moto se še danes glasi: »Da nam stolnica ostane!« (»Damit der Dom uns bleibt!«). Glavna naloga združenja je ohranjanje stolnice v Kölnu kot ene najpomembnejših gotskih katedral na svetu.

- 22 Franz Liszt (1811–1886), madžarski skladatelj, dirigent in pianist, ki je v tistem času predstavljal ideal romantičnega klavirskega virtuoza – najboljšega od najboljših.
- 23 Heine misli govor, ki ga je leta 1842 ob začetku nadaljevalnih gradbenih del imel kralj Friderik Viljem IV.
- 24 Sveti trije kralji so Miha, Gašper in Boltežar, v originalnem besedilu Caspar, Melchior in Balthasar. Njihova imena se v Rimskokatoliški cerkvi uporabljajo šele od 6. stoletja dalje. Katoliška cerkev jih časti kot svete kralje, vendar je njihov kraljevski atribut verjetno rezultat številnih legend, ki so nastajale od 3. stoletja dalje. Sveti trije kralji so največkrat upodobljeni tako, da je eden Evropejec, drugi Azijec in tretji temnopolt. Njihove domnevne relikvije so bile od 12. stoletja naprej povod za mnoge romarske poti in vzpodbuda za izdelavo relikviarija in gradnjo gotske katedrale v Kölnu. V relikviariju, mojstrsko izdelani čudoviti zlati skrinji, so shranjene kosti treh kraljev, ki jih je nadškof Rainald von Dassel leta 1164 prinesel v Köln. Od leta 1948 se relikviarij z ostanki kraljev nahaja za glavnim oltarjem stolnice.
- 25 V originalnem besedilu van Leyden ni omenjen, ampak Heine piše o t. i. *Schneiderkönig* – krojaškem kralju. Jan van Leyden je bil ena izmed vodilnih osebnosti t. i. prekrščevalcev oz. anabaptistov (Täufer), radikalnega versko-družbenega gibanja v času reformacije. Anabaptisti so zavračali krst otrok, ker so bili prepričani, da krst temelji na aktivnem in osebnem spoznanju Boga, česar je zmožna šele odrasla oseba. Ker se je Jan van Leyden v mladosti izučil za krojača in ker se je v letih 1534/1535 med vladavino anabaptistov sam imenoval kralja, je aludija na besedno zvezo *krojaški kralj* očitna. »Kraljestvo« Jana van Leydna se je končalo leta 1535, ko so ga škofovi podporniki in vojaške enote deželnega grofa Hessenskega v noči s 24. na 25. junij zajeli in ga skupaj z Berndom Knipperdollingom in Berndom Krechtingom 22. januarja 1536 mučili z razbeljenimi klešči in na koncu zabodli. Njihova ožgana in pohabljena trupla so v železnih košarah visela na stolpu svetega Lamberta kot opo-

min vsem reformatorjem in anabaptistom. Ostanke njihovih kosti naj bi bili vidni še petdeset let pozneje. Originalne košare so v letih 1927 in 1945 restavrirali in še dandanes visijo s stolpa svetega Lamberta.

- 26 Heine se sklicuje na spor med pokrajinama Nassau in Hessen. Slednji je leta 1841 z ladjami, polnimi kamnov, zasul desni rokav Rena ter ga naredil neprehodnega za plovbo. S tem je onemogočil pristanišče v Mainzu, ki ni moglo več biti konkurenčno.
- 27 Nikolaus Becker (1809–1845) je znan predvsem kot avtor pesmi *Svobodni Ren* (*Der freie Rhein*). Pesem je izšla leta 1840 v času t. i. Renske krize, kjer je šlo za politični, diplomatski in ozemeljski spor med Francijo in Nemčijo. Ren naj bi predstavljal naravno mejo med deželama, posledično pa je taka določitev vodila v nacionalistične težnje na obeh straneh Rena. Nastajale so nacionalistične pesmi o Renu, med katerimi sta v nemščini najbolj znani *Straža na Renu* (*Die Wacht am Rhein*) in *Pesem Nemcev* (*Das Lied der Deutschen*), ki je pozneje postala nemška himna, danes pa je kot himna deklarirana le tretja kitica, ki poudarja enotnost, pravičnost in mir – temeljne elemente demokracije. Beckerjeva pesem je nastrojena proti Francozom: »Ne smejo ga imeti – svobodnega nemškega Rena« (*«Sie sollen ihn nicht haben – den freien deutschen Rhein»*). Pesem so uglasbili kar dvestokrat; nekoč je bila najbolj znana melodija Roberta Schumanna, ki pa je zaradi političnega ozadja skupaj z besedilom utočila v pozabo. Heine kritizira protifrancosko naravnega Beckerja, vendar to reši s poosebitvijo Rena, ki se pritožuje nad Beckerjevo pesmijo.
- 28 Na Beckerjevo pesem *Svobodni Ren* se je med številnimi Francozi nanjo odzval veliki francoski romantični pesnik in pisatelj Alfred de Musset, in sicer s pesmijo *Nemški Ren* (*Le Rhin Allemand*): »Imamo ga, vaš nemški Ren« (*«Nous l'avons eu, votre Rhin allemand»*), v kateri se postavi zoper Beckerjeve in nemške zahteve po spornem teritoriju. Za pesem je značilno pretiravanje.
- 29 Johann Gottlieb Fichte (1762–1814) je bil nemški filozof, ki velja poleg Schellinga in Hegla za najpomembnejšega predstavnika nemškega idealizma.
- 30 Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831) je bil nemški filozof, ki je veljal za najpomembnejšega in zadnjega predstavnika nemškega idealizma. Njegova spoznanja so služila kot izhodišče številnim drugim znanstvenim področjem, kot so denimo teorija znanosti, sociologija, zgodovina, politika in teorija umetnosti. Po njegovi smrti so se njegovi privrženci razdelili na dve skupini: medtem ko so eni prisegali na kon-

servativen pogled pruskega državnega filozofa, kot so Hegla označili v predmarčevskem času, pa so drugi, mladi hegeljanci, med katerimi sta bila Ludwig Feuerbach in Karl Marx, iz Heglovega filozofskega pristopa razvili progresiven in družbenokritičen pristop. Heglova filozofija je bila osrednje izhodišče za razvoj dialektičnega materializma, prav tako je pomembno vplival na Søren Kierkegaarda in eksistencializem.

- 31 Immanuel Kant (1724–1804) je bil najpomembnejši nemški filozof v obdobju razsvetljenstva ter obenem ena osrednjih figur zahodne kulture. Njegovi pogledi so še dandanes merilo za mnoga področja, kot so teorija zaznavanja, metafizika, etika, estetika, astronomija, epistemologija, politična filozofija, filozofija religije, prava in zgodovine. Njegovo najbolj prepoznavno delo in obenem temeljno delo zahodne filozofije je *Kritika čistega uma* (*Kritik der reinen Vernunft*) iz leta 1781.
- 32 Voltaire (François-Marie Arouet) (1694–1778) je bil francoski filozof in pisatelj in velja za enega najbolj branih in popularnih razsvetljenskih mislecev. S svojo razsvetljensko kritiko absolutizma, fevdalnega družbenega sistema ter monopola katoliške cerkve je bil Voltaire pomemben predhodnik francoske revolucije. Voltaire je zapustil preko 700 različnih besedil, v katerih se kažejo njegovo obširno znanje, precizen in razumljiv slog, sarkazem in dovršena ironija.
- 33 Ernst Wilhelm Hengstenberg (1802–1869) je bil konservativen, reakcionaren nemški protestantski teolog, urednik vplivnega časopisa *Evangelische Kirchenzeitung*. Bil je fanatičen nasprotnik razsvetljenstva, liberalizma, racionalizma, mlade Nemčije in moderne filozofije ter zagovornik avtoritete Cerkve, cenzure in ideje krščanske države. Heine, ki omenja Hengstenberga tudi v svojem delu *Atta Troll*, vidi v njem simbol konformizma, verskega fanatizma in reakcionizma.
- 34 Heine tu aludira na razširjeni romantični mit o Niccolu Paganiniju (1782–1840) kot demonskem virtuozu, ki naj bi ga spremljal *spiritus familiaris*. To je bil Georg Harrys, hannovrski pisatelj, ki je na njegovih koncertnih turnejah nastopal tudi v vlogi tajnika oz. menedžerja. Ob tem se Heine zavestno dotika tudi motiva hudiča oz. demona, ki se v evropski kulturi pogosto pojavlja v podobi (črnega) psa, najbolj znan tovrsten primer je motiv pudlja v Goethejevem *Faustu*.
- 35 Z demonom je mišljen sokratski *daimonion* – svareči, notranji božji glas v človeku.
- 36 Liktor je bil starorimski državni služabnik, ki je hodil pred visokimi uradniki in nosil *fascēs* – liktorski snop. To je bilo posebno orožje, sestavljeno iz snopa lesenih palic, ki so bile okoli sekire med seboj zve-

- zane z usnjenimi trakovi. Sekira je predstavljala moč življenja in smrti nad obsojenimi Rimljani.
- 37 V Heinejevem besedilu se verz v nemščini glasi: »und weicht ihr nicht willig«. Ta verz aludira na drugi verz sedme kitice Goethejeve balade *Duhovin (Jelšji kralj)*: »und bist du nicht willig / so brauch ich Gewalt« (v Župančičevem prevodu: »in če nisi voljan, te bom s silo dobil«).
- 38 Po grški bajki naj bi Atalanta vse snubce premagala v hitrem teku. Hipomen jo je premagal z zvijačo, ko je pred njo vrgel tri zlata jabolka, ki mu jih je dala Afrodita, grška boginja ljubezni in lepote. Medtem ko je Atalanta pobirala jabolka, jo je Hipomen uspel prehiteti in zmagati.
- 39 Mišljena je francoska zastava.
- 40 Heine se tukaj navezuje na premestitev Napoleonovih posmrtnih ostankov z otoka Svete Helene v Francijo. 15 decembra 1840 so Napoleona nato pokopali v Parizu.
- 41 V nemškem besedilu so to »die englischen Würmer« (angleški črvi), besedna zveza pa namiguje na Napoleonovo izgnanstvo na otoku Svete Helene; otok je bil v britanski lasti.
- 42 Mišljen je Slavolok zmage – Arc de Triomphe na trgu l'Étoile v Parizu.
- 43 Naj živi cesar!
- 44 Heine je bil v času svojega drugega bivanja v Göttingenu (1824–1825) član študentskega združenja Westfalia.
- 45 Kvarte in terce so elementi sabljanja.
- 46 Tevtoburški gozd je znan po bitki v Tevtoburškem gozdu, kjer je Arminius (Hermann), poglavar Heruskov (germanskega plemena, ki je živelo med rekama Wesero in Labo), premagal rimske legije pod poveljstvom Kvintilija Varusa. O tem piše rimski zgodovinopisec Tacit v svojem delu *Germania*.
- 47 Vestalke so deviške svečenice rimske boginje Veste.
- 48 Kviriti: častni naziv za polnopravne rimske državljane.
- 49 Haruspex je bil rimski svečenik, ki je znal prerokovati iz drobovja žrtvovanih živali (predvsem jeter).
- 50 Tako kot Hengstenberg je bil tudi Neander konservativen in vpliven cerkveni zgodovinar in teolog v Berlinu. Čeprav je bil »mehkejši« kot Hengstenberg, je vseeno predstavljal del restavrativnega, protirazsvetljenskega teološkega establišmenta.
- 51 Augur je bil rimski svečenik, ki je znal napovedati prihodnost na podlagi leta in gibanja ptic.
- 52 Charlotte Karoline Birch-Pfeiffer (1799–1868) je bila zelo priljubljena in uspešna nemška igralka, pisateljica in dramatičarka, znana predvsem

po sentimentalnih odrskih priredbah sodobnih romanov in novel, s čimer je imela velik vpliv na meščansko gledališče 19. stoletja. Za Heineja je predstavljala simbol trivialnega, konvencionalnega malomeščanskega okusa.

- 53 Friedrich Ludwig Georg von Raumer (1781–1873) je bil konservativen nemški zgodovinar, ki je populariziral zgodovino v nemščini. Veliko je potoval in služboval v številnih zakonodajnih telesih. Znan je bil kot avtor zgodovine Hohenštaufovcev (*Geschichte der Hohenstaufen und ihrer Zeit*). Heine je v njem videl tipičnega nemškega učenjaka in moralista, lojalnega državi.
- 54 Ferdinand Freiligrath (1810–1876) je bil zelo priljubljen nemški pesnik predmarčnega obdobja, prevajalec in politični agitator. Heine o Freiligrathu nikakor ni imel visokega mnenja, očital mu je, da je v njegovih verzih preveč patosa, deklamatorike in praznih političnih parol ter premalo dvoma, ironije in intelektualne globine, zato moramo tudi vzporednico s Horacijem oz. antičnim pesnjenjem, ki ni poznalo rim, razumeti v ironičnem smislu.
- 55 Johann Friedrich Ludwig Christoph Jahn (1778–1852) je bil nemški pedagog, nacionalistični publicist in politik, ustanovitelj nemškega telovadnega gibanja, zato so ga imenovali tudi *Oče telovadbe* (*Turnvater Jahn*). Heinejeva sodba o Jahnu je naperjena zlasti proti kasnejšemu fizkulturnemu gibanju, ki je bilo izrazito nacionalistično.
- 56 Hans Ferdinand Maßmann (1797–1874) je bil nemški medievist, pesnik, Jahnov učenec in fanatičen zagovornik fizkulturnega gibanja. Pogosto je bil tarča Heinejeve satire, predvsem zaradi svojega radikalnega nacionalizma in antisemitizma, pa tudi zaradi zanemarjenega videza. Z izmišljenim latiniziranim imenom Marcus Tullius na tem mestu Heine namiguje na slavnega rimskega govornika Cicera, s čimer ga groteskno maskira v antični lik in ga tako obenem razgali kot brezčasen, univerzalen tip grobega, demagoškega nacionalizma.
- 57 Rimski cesar, ki je svojega vzgojitelja, državnika in filozofa Seneko prisilil, da je naredil samomor tako, da si je prerezal žile.
- 58 V originalnem besedilu je zapisano *drei Dutzend* (*tri ducate*), kar je prevedeno kot *obilo*. Trije ducati monarhov (36) se nanaša na Nemško zvezo, ki je bila ustanovljena leta 1815 na Dunajskem kongresu. Zvezo je sestavljalo 34 suverenih dežel in 4 svobodna mesta, skupaj torej 36 oz. tri ducati.
- 59 Friedrich Wilhelm Joseph Schelling (1775–1854) je bil eden osrednjih predstavnikov nemškega idealizma, za Heineja simbol visokoletče, spekulativne, pogosto temne in težko razumljive filozofije.

- 60 Tu je mišljen Peter von Cornelius (1783–1867), vodilni predstavnik nazarenskega, religiozno-idealizirajočega slikarstva, blizu konservativno-krščanskim in restavrativnim krogom. Heine ga je večkrat napadal kot simbol pobožnjaške, idealizirajoče umetnosti. S tem ko zavestno deformira njegovo ime v Comeliusa, ga dodatno karikira in mu že na ravni imena odreče status resnega umetnika.
- 61 Cacatum non est pictum (lat.): kar je pokakano, še ni naslikano. Latinski citat je neposredno uperjen proti Corneliusovemu tipu umetnosti, se pravi proti idealizaciji, sakralizaciji in olepševanju resničnosti.
- 62 Spomenik Arminiusu v Detmoldu so začeli postavljati leta 1838.
- 63 Gustav Eduard Kolb (1798–1865) je bil urednik augsburškega časopisa *Allgemeine Zeitung*. Pod njegovim urednikovanjem se je časopis razvil v svetovljanski časopis. Kolb je objavljал besedila mnogih avtorjev, ki jih je preganjala cenzura, med drugim tudi Heinejeva.
- 64 Sizif je bil grški bajeslovni kralj in ustanovitelj mesta Korint. Zevs je Sizifa vrgel v Tartar med največje grešnike in ga za njegove grehe kaznoval tako, da je moral vsak dan valiti navkreber ogromno skalo, ki pa se mu je tik pred vrhom izmuznila in se skotalila na vznožje hriba. Kazen bo moral opravljati za vse večne čase. Danes se je ohranila besedna paradigma Sizifovo delo, pri čemer imamo v mislih delo brez smisla, delo zaman.
- 65 Danaide: v grški mitologiji petdeset hčera kralja Danaja, ki so v svoji poročni noči obglavile svoje može. Za kazen so morale v podzemlju z vodo polniti preluknjane posode. Njihovo delo je – tako kot Sizifovo – brez smisla.
- 66 Femska sodišča (nemško Vehmgericht oz. Vehm) so bila tajna sodišča, ki so se začela pojavljati v 13. stoletju v Vestfaliji, nato pa so se razširila tudi v druge nemško govoreče dežele. Ime izvira iz stare nižje nemščine. Po izvršitvi smrtne obsodbe so »maščevalci iz Feme«, kot jih imenuje Heine, truplo pogosto obesili na drevo v opozorilo drugim, da bi jih odvrnili od zločinskih dejanj.
- 67 Friderik Rdečebradec (Friedrich Barbarossa) je bil švabski vojvoda iz rodbine Hohenštaufovcev, ki so obvladovali nemški visoki srednji vek. Zaradi svoje rdeče brade je dobil vzdevek Barbarossa. S tridesetimi leti je bil v Frankfurtu izvoljen za kralja in kmalu zatem (9. marca 1152) v Aachnu tudi okronan. Barbarossa je nasledil svojega strica Konrada III. Med pohodom v Italijo ga je papež Hadrijan IV. okronal za cesarja Svetega rimskega cesarstva, tj. prvega cesarja iz rodbine Hohenštaufen. Najpomembnejši cilj mladega cesarja je bil obnoviti sijaj cesarstva in uveljaviti cesarsko oblast v Italiji. Pod Barbarosso se je razvil tudi sre-

dnjeveški fevdalni sistem. Barbarossa je kot najvišji fevdalni gospod cesarstva duhovne in posvetne kneze zavezal s prisego in določil njihove medsebojne obveznosti. Ko se je ostareli cesar leta 1189 odpravil na tretji križarski pohod, s katerega se ni vrnil (leta 1190 je utonil med kopanjem v anatolski reki Saleph), je vladarske posle v cesarstvu prenesel na svojega sina Henrika VI. Cesar naj bi po legendi spal v jami pod goro Kyffhäuser v Harzu in čakal na svojo vrnitev.

- 68 Besedilo se v originalu glasi »Es reiten drei Reiter zum Tor hinaus«, kar je Heine vzel iz ljudske pesmi, ki je bila objavljena v izjemno priljubljeni antologiji ljudskih pesmi *Dečkov čudežni rog* (*Des Knaben Wunderhorn*), ki sta jo izdala nemška romantika Achim von Arnim (1781–1831) in Clemens Brentano (1778–1842).
- 69 *Chi va piano, va sano* je italijanski pregovor in pomeni *Kdor hodi počasi, hodi varno*.
- 70 Sedemletna vojna je trajala od 1756 do 1763. V njej so se vse takratne evropske velesile borile za prevlado in ozemelske dobičke v Evropi, kolonije in vpliv v Severni Ameriki, Indiji in Afriki ter za nadzor nad transatlantskimi in pomorskimi potmi ter skladno z njimi tudi za trgovinske prednosti. V Evropi je bil v ospredju spor med Avstrijo in Prusijo glede oblasti v Šleziji.
- 71 Moses Mendelssohn (1729–1786) je bil nemško-judovski razsvetljenjski filozof in teolog, utemeljitelj t. i. haskale, imenovane tudi židovsko razsvetljenstvo. Gre za gibanje, ki je nastalo v 70. in 80. letih 18. stoletja v Berlinu in Kaliningradu, potem pa se je razširilo po vzhodni Evropi. Ideja haskale temelji na evropski ideji razsvetljenstva ter se zavzema za enakopravni položaj Judov v evropski skupnosti. Poslednja faza haskale se je leta 1881 zaključila v Rusiji z vzponom judovskega nacionalizma. Mendelssohnova žena se je imenovala Fromet, in ne Rebeka, kot bi lahko napačno sklepali iz Heinejeve pesnitve. S tem ko Heine njeno resnično ime zamenja z enim osrednjih ženskih likov Stare zaveze in s tem vzpostavi linijo Mojzes – Rebeka – Abraham, Mendelssohna namerano povzdigne v novega Mojzesa razsvetljenstva. Njegov drugi sin je bil Abraham in njegova žena Lea, njun sin pa je bil skladatelj in kapelni mojster Felix Mendelssohn-Bartholdy. Ta je, kot je razvidno iz nadaljevanja pesnitve, »v krščanstvu daleč prišel«, s čimer sporoča, da je judovska razsvetljenska tradicija sicer preživela, vendar v krščansko preoblečeni obliki, kar je očitno cena za uspešno asimilacijo.
- 72 Anna Louisa Karsch (1722–1791), znana kot »Karschin«, je bila nemška pesnica 18. stoletja, znana kot »narodna pesnica« razsvetljenske

dobe, ki je s priložnostnimi in domoljubnimi pesmimi dosegla veliko priljubljenost. Njena hči Karoline Luise von Klenke je poleg pesmi pisala tudi dramska dela.

- 73 Grofica Dubarry (tudi Du Barry) je bila ljubica Ludvika XV. Za razliko od svoje slavne predhodnica Madame Pompadour ni imela veliko političnega vpliva. Po smrti kralja leta 1774 je minila tudi njena slava. Revolucionarji so jo septembra 1793 zaprli, nato pa so jo decembra istega leta postavili pred sodišče in jo usmrtili. Obtožili so jo podpore kontrarevoluciji, stikov z emigranti in zapravljanja javnega premoženja.
- 74 Ludvik XV. (1710–1774) je bil že pri dveh letih razglašen za naslednika Ludvika XIV. in ko je ta leta 1715 umrl, je petletni Ludvik kot Ludvik XV. zasedel francoski prestol. Leta 1726 je sam prevzel vladarske posle. Tako kot Ludvik XIV. in Ludvik XVI. je kralj ljubil razkošje in blišč ter zapravljal veliko denarja. Že pri petnajstih letih se je poročil s poljsko princeso Marijo Leszczyńsko. Njegovi najbolj znani ljubici sta bili Madame de Pompadour, ki je imela precejšen politični vpliv, ter Madame Dubarry, ki je slovela bolj po osebnih spletkah. Med vladavino Ludvika XV. se je končal večletni spor med Francijo in Avstrijo; njegov vnuk, kasnejši kralj Ludvik XVI., se je poročil z Marijo Terezo Avstrijsko – Marijo Antoaneto. Kralj je bil sprva zelo priljubljen pri podložnikih, pozneje pa so nanj gledali bolj kritično in manj prizanesljivo.
- 75 Wilhelmine Christiane von Chézy (1783–1856), vnukinja Anne Louise Karsch, je bila nemška pisateljica, danes znana predvsem kot avtorica libreta za opero *Euryanthe* Carla Marie von Webra. Heine jo je tudi osebno poznal.
- 76 Marija Antoaneta (1755–1793) je bila avstrijska princesa in soproga francoskega kralja Ludvika XV. Bila je zadnja francoska kraljica, ki je s svojim razkošnim načinom življenja pomagala izzvati ljudsko nezadovoljstvo, kar je vodilo do izbruha francoske revolucije in strmoglavljenja absolutistične monarhije v letu 1792. Postala je simbol za razsipnost monarhije, pogosto se ji pripisuje izjava »Qu'ils mangent de la brioche«, kar smo v preteklosti v slovenščini prevajali praviloma kot »Če nimajo za kruh, pa naj jedo potico.« Novejši izsledki pravijo, da ni nobenih dokazov, da je Marija Antoaneta to resnično izrekla. Marijo Antoaneto so obglavili devet mesecev po Ludviku XVI., in sicer po ukažu revolucionarnega sodišča. Umrta je stara 37 let.
- 77 Karel V. Habsburški (1500–1558) je bil rimsko-nemški kralj in cesar, španski kralj, avstrijski nadvojvoda in vladar številnih nizozemskih

provinc in kolonij. Bil je vladar t. i. *Cesarstva, nad katerim sonce nikoli ne zaide*. Znan je bil tudi kot vladar, ki je zaradi novih verskih gibanj leta 1517 povabil Martina Lutra v Worms na zasedanje in od njega zahteval, naj prekliče nauke iz svojih spisov. Znan je Lutrov odgovor na Karlovo zahtevo »Tu stojim in ne morem nič drugače.« (»Hier stehe ich. Ich kann nicht anders.«). Karel V. je nato razglasil t. i. wormski edikt, s katerim je Lutra izgnal iz dežele in ukazal uničiti njegova dela. Karlu mnogi zgodovinarji niso naklonjeni, saj mu očitajo oblastišelnost, nepopustljivost, krutost (zlasti do upornikov v Kataloniji leta 1552, Gentu leta 1540 in v osvajanju Amerike) ter neprilagodljivost. Nekateri drugi pa menijo, da je Karel izkoristil cesarsko, od Boga dano oblast, ter s takšno predpostavko skušal ohranjati enotno katoliško državo. Z ordnundo Karla V. je mišljena odredba iz leta 1532 *Peinliche Gerichtsordnung Kaiser Karls V. und des Heiligen Römischen Reiches*, t. i. *Carolina*. Gre za zbirko kazenskih zakonikov, ki jih zaznamuje velika mera krutosti.

- 78 Sveto rimsko cesarstvo (*Sacrum Romanum Imperium* oz. *Heiliges Römisches Reich*), po letu 1512 znano kot Sveto rimsko cesarstvo nemškega naroda je bilo pomembna politična entiteta v zahodni, srednji in južni Evropi. Cesarstvo se začne leta 962 s kronanjem Otona I. za rimskega cesarja, formalno pa razpade med napoleonskimi vojnami leta 1806, potem ko se je cesar ob ustanovitvi Renske zveze odpovedal kroni.
- 79 V originalu se beseda glasi *Kamaschenrittertum*, mišljeni pa so Prusi in njihova vladavina.
- 80 Heinejev verz aludira na začetek Lutrove pesmi *Grad trden je, Gospod naš Bog* (*Eine feste Burg ist unser Gott*), ki je himna Evangeličanske Cerkve augsburške veroizpovedi in jo je Luter napisal po 46. psalmu.
- 81 V Homerjevi *Odiseji* zapre enooki Polifem Odiseja v jamo. Odiseju, ki samega sebe v pogovoru s Polifemom imenuje Nihče, uspe pobegniti, potem ko opitemu Polifemu z razžarjeno palico iztakne oko.
- 82 Damoklej je bil po legendi pribočnik tirana Dionizija I. ali Dionizija II. iz Sirakuz v 1. polovici 4. stoletja. Anekdota o Damoklejevem meču je iz Ciceronovega dela *Tusculanae disputationes*. Damoklej je namreč svojemu vladarju zavidal srečo, zato ga je vladar postavil pred preizkušnjo; Damoklej je moral pod mečem, ki je visel na konjski žimi, pojesti izbrane jedi. Meč, ki bi lahko vsak trenutek padel nanj, naj bi ga opozarjal na nevarnost vladarske sreče, kajti kralj je vedno izpostavljen nevarnosti sovražnikov in zavistnežev. Zaradi visečega meča Damoklej ni mogel uživati v ponujenih jedeh, zato je še pred koncem

dneva prosil vladarja, naj ga reši preteče nevarnosti. Obenem ga je preizkušnja izučila, da bogastvo, razkošje in moč ne nudijo zaščite pred nevarnostmi, temveč jih povzročajo. Frazem, da nekaj visi kot Damoklejev meč nad nečim/nekom, je dandanes prispodoba za nevarnost, ki obstaja v sicer ugodnem položaju.

- 83 Heine je od septembra 1841 do aprila 1846 živel na Rue de Faubourg Poissonnière 75 v Parizu; danes se na tem mestu nahaja spominska plošča.
- 84 *Na strmi skali* – ta verz se navezuje na grško mitologijo, in sicer na uso-do grškega mitološkega junaka Prometeja, ki ga je Zevs za kazen dal prikleniti na Kavkaz.
- 85 Francoski politik Danton naj bi rekel, da domovine ne moreš vzeti s seboj na podplatih čevljev. Robespierre je namreč Dantona opozoril, naj zapusti domovino. Ker Danton tega ni storil, ga je dal Robespierre leta 1794 usmrtiti.
- 86 Z izrazom Cicerone (prevzeto iz italijanščine, po Marcusu Tulliusu Ciceru, slavnem rimskem govorniku), so označevali v Heinejevem času vodnika, spremljevalca po turističnih oz. zgodovinskih znamenitostih. Nekateri interpreti menijo, da je tu mišljen Heinejev prijatelj, jurist, politik in pisatelj dr. Johann Hermann Detmold (1807–1856).
- 87 Ernst August I. (1771–1851) je bil kralj Hannovra in hkrati knez Cumberlanda in s tem član britanske kraljeve hiše. Veljal je za skrajno konservativnega, avtoritarnega vladarja, nasprotnika ustavnosti in liberalizma. Tako je leta 1837, ko je postal kralj Hannovra, najprej razveljavil liberalno ustavo, ki so jo uvedli njegov predhodnik in reformatorji.
- 88 Heine se je leta 1831 preselil v Francijo.
- 89 Heine misli na velik požar, ki je zajel Hamburg med 5. in 8. majem leta 1842.
- 90 Gre za tiskarno Johann Georg Langhoff Erben, kjer so bili natisnjeni Heinejevi *Potopisi (Reisebilder)*, ki jih je izdal Hoffmann & Campe.
- 91 Pivnica na Breitengieblu.
- 92 Dreckwall – cesta v Hamburgu, ki so jo po prenovi mesta poimenovali Alte Wallstraße.
- 93 Gre za Švicarski paviljon ob t. i. deviških stopnicah (Jungferstieg).
- 94 Banko je bila denarna vrednost v Hamburgu vse do leta 1873.
- 95 Verz se v originalu glasi *ptiča, ki leže jajca (des Vogels, der sein Ei legt)*: mišljena je kukavica, kar je na severu Nemčije zmerljivka za prusko plemstvo. Prusija je namreč želela takrat svobodno mesto Hamburg priključiti k prusko-nemški carinski zvezi.

- 96 Gudel je bila hamburška prostitutka.
- 97 Sirene so v antični mitologiji zapeljiva bitja, ki s svojim petjem omami-
jo mornarje in jih zvabijo v pogubo. V najstarejši grški tradiciji imajo
sirene žensko glavo in trup ptice, v poznejših upodobitvah pa se pogo-
sto pojavljajo kot morske dekllice (ženska glava in ribji trup).
- 98 Nekateri komentatorji povezujejo lik prodajalca papirja s konkretnim
hamburškim meščanom Eduardom Mihaelisom, ki je bil znan po svoji
ustrežljivosti.
- 99 Heine je zavestno uporabil tri zvezdice, s čimer je želel pustiti to mesto
odprto za interpretacije. Kot možni referenci omenjajo interpreti Adol-
fa Halleja, zeta Heinejevega strica Salomona, ki je bil kasneje duševni
bolnik in Christiana Friedricha Wurma, antisemitskega urednika.
- 100 Bieber se nanaša na zavarovalnico (Association Hamburgischer
Einwohner zur Versicherung gegen Feuersgefahr – Združenje pre-
bivalcev Hamburga za zavarovanje pred nevarnostjo ognja), ki jo je
Georg Ehlert Bieber ustanovil sredi 19. stoletja. Ker po velikem ham-
burškem požaru ni bila sposobna izpolniti svojih obveznosti, je ban-
krotirala.
- 101 Cenzor: tudi tu pušča Heine odprte možnosti interpretacije. Po enih
razlagah gre za Friedricha Ludwiga Hoffmanna (1822–1848), hambur-
škega cenzorja, ki je cenzuriral Heinejeve *Potopise*, po drugih pa za Syn-
dikusa Karla Sievekinga (1787–1847), ki je kljub pruskim pritožbam
izdajal Heinejeva besedila.
- 102 Mišljen je bankir Lazarus Gumpel, ki je novembra 1843 umrl in je bil
znan po svoji dobrodelnosti. Verze, ki sledijo omembi Gumpelina, si
lahko razlagamo kot Heinejevo opravičilo.
- 103 Jehova je poimenovanje Boga v židovski veri.
- 104 Serafin je božansko bitje, angel, ki izvira iz starodavnega judaizma.
- 105 Adonis kot (grd) židovski prodajalec nočnih posod; Heinejeva primer-
java z lepim mladeničem iz grške mitologije je zgolj duhovitost.
- 106 Sarras je bil lovski pes Juliusa Campeja, Heinejevega založnika.
- 107 Julius Johann Wilhelm Campe (1792–1867) je bil nemški založnik. Iz-
hajal je iz založniške dinastije in je leta 1823 prevzel hamburško založ-
bo Hoffmann und Campe. Med drugim je izdal tudi Heinejevo *Nemčijo*,
zimsko pravljico, in s tem prevzel nase veliko tveganje zaradi cenzure.
- 108 V Hamburgu so se Judje leta 1816 razdelili na dva dela: Tempelverein
(Tempeljsko združenje) in Synagoge (Sinagoga).
- 109 Keller von Lorenz je bila hamburška gostilna, znana po svoji dobri ku-
hinji.

- 110 Johann Heinrich de Chaufepié (1773–1855) je bil znan hamburški zdravnik, družbeno angažiran predstavnik intelektualnih krogov in Heinejev znanec.
- 111 François (Franz) Wille (1811–1896) je bil nemško-francoski novinar in urednik, prevajalec in politični publicist, ki je živel v Parizu in spadal v krog nemških emigrantov in opozicijskih intelektualcev, prav tako Heinejev znanec.
- 112 Johann (Georg) Fuchs naj bi bil gimnazijski učitelj, naklonjen socialističnim idejam in ga je Heine poznal že iz mladosti.
- 113 Gre za marmorni kip, ki ga je po naročilu Napoleona Bonaparteja ustvaril italijanski kipar Antonio Canova. Kip se danes nahaja v Palazzo Pitti v Firencah.
- 114 Amfitrion je lik iz grške mitologije, odkar ga je upodobil Molière svoji istoimenski komediji, pa je izraz dobil še drug, ustaljen pomen, in sicer gre za dobrodušnega, radodarnega gostitelja.
- 115 Helena je bila hči Zeusa in Lede in je v antični Grčiji veljala za najlepšo žensko. Njena ugrabitev je izzvala trojansko vojno.
- 116 Drehbahn je zloglasna hamburška ulica.
- 117 Tukaj gre za aludijo na hamburški mestni grb.
- 118 Hidra je zver iz grške mitologije, podobna kači z devetimi glavami. Premagal jo je Heraklej in ji odsekal vseh devet glav, nato pa je štrclje osmodil z ogljem, saj so iz odsekanih glav vedno zrastle nove.
- 119 Loreta je francoska oznaka za prostitutko, in sicer po pariški cerkvi Notre Dame de Lorette, v bližini katere so imele svoj kvartir pariške prostitutke.
- 120 Hammonia je novolatinska oznaka za mesto Hamburg. Kot ženska predstavlja Hammonia alegorijo mesta in je njegova zaščitnica.
- 121 Friedrich Gottlieb Klopstock (1724–1803) je bil nemški pesnik, čigar najpomembnejši deli sta epska pesnitev *Mesija* (*Der Messias*) ter pesem *Vstajenje* (*Auferstehung*). Slednjo je v finalu 2. simfonije uglasbil Gustav Mahler.
- 122 Mišljena je Heinejeva mati.
- 123 Mišljena je Heinejeva sestra Charlotte Embden.
- 124 Mišljen je Heinejev stric Salomon Heine.
- 125 Heine se verjetno sklicuje na svojo nesrečno ljubezen do sestrične Amalie, kasneje do njene sestre Therese.
- 126 Wolfgang Menzel (1798–1873) je bil nemški literarni kritik, literarni zgodovinar in pisatelj predmarčne dobe. Pripisujejo mu slavni rek o tem, da so Nemci narod pesnikov in mislecev (*Dichter und Denker*), ki ga je objavil leta 1828.

- 127 Kokarda je znak, navadno z barvami države ali z grbom.
- 128 Ferdinand Freiligrath je bil nemški lirik in prevajalec, gl. opombo 55. Heine na tem mestu omenja njegovo balado *Mavrski kralj* (*Der Möhrenfürst*).
- 129 Svetopisemska primera se nanaša na Staro zavezo, in sicer na 1. Mojze-sovo knjigo, poglavje 24, 2. stavek: Abraham je rekel najstarejšemu služabniku svoje hiše, ki je upravljal vse njegovo imetje: »Polôži roko pod moja ledja, da te zaprisežem pri Gospodu, Bogu neba in Bogu zemlje, da ne vzameš žene mojemu sinu izmed hčera Kánaancev, med katerimi prebivam, ampak da pojdeš v mojo deželo, k mojemu sorodstvu, in dobiš ženo za mojega sina Izaka.«
- 130 Rotschild je bila nemško-judovska družina, njihove rodbinske korenine segajo vse do leta 1500. Njeni člani so od 18. stoletja naprej postali znani kot bankirji in upravljalci premoženja. V 19. stoletju so bili med najbolj vplivnimi in najpomembnejšimi financerji evropskih držav.
- 131 Louis Antoine Léon de Richebourg de Saint-Just (1767–1794) je bil politik v času francoske revolucije. Aktivno je sodeloval pri stabilizaciji fronte v vojni proti Prusiji in Avstriji ter bil ključnega pomena pri strmoglavljenju girondistov ter usmrnitvi Georgesa Dantona. 27. julija 1794 so ga skupaj z Robesperrom in privrženci strmoglavili ter ga naslednji dan giljotinirali.
- 132 Bakhant (starogrško Βάκχος Bakchos oziroma Bakhantka Βάκχη) je udeleženec Dionizovih orgij, ki eskalirajo v divjanje in popivanje. Njihov bes imenujemo manija, privrženke pa mane.
- 133 Aristofanes je bil najpomembnejši grški pisec komedij, ki je s svojimi deli – seveda v popolnoma drugačnih zgodovinskih pogojih in z drugimi cilji kot Heine – neposredno posegel v politična dogajanja svojega časa.
- 134 Kamone so tukaj muze.
- 135 *Ptiči* je Aristofanova komedija, ki so jo izvedli leta 414 pr. n. št. na Dionizovem festivalu v Atenah in kjer je osvojila drugo mesto. Predstavlja najdaljše doslej znano Aristofanovo besedilo. V Aristofanovem delu *Ptiči* se Paisteteros poroči z Bazilejo ter nagovarja ptice, da zgradijo novo mesto na nebu in tako izboljšajo komunikacijo med ljudmi in bogovi. Ptice pogosto razlagamo kot prvi primer utopije v svetovni književnosti.
- 136 *Žabe* so prav tako Aristofanova komedija, ki so jo v letih 1843 in 1844 igrali v Berlinu.
- 137 Zbor žandarjev je satirična aludija na zборе antične drame.

- 138 Jupiter je bi v rimski mitologiji vrhovni bog, bog neba in grmenja, in je rimska inačica grškega Zeusa. Kot vrhovni bog je nadzoroval tudi zakone in pravico.
- 139 *Božanska komedija* je glavno delo italijanskega pesnika Danteja Alighierija (1265–1321), kjer Dante v prvem delu opisuje pekel. Delo je napisano v trivrstičnih kiticah – tercinah.

Bibliografija

- Brummack, Jürgen (ur.) (1980): *Heinrich Heine, Epoche – Werk – Wirkung*. München: Verlag C. H. Beck.
- Heine, Heinrich (1970): Deutschland. Ein Wintermärchen. V: *Heines Werke in fünf Bänden. Bibliothek deutscher Klassiker*. Weimar: Nationale Forschungs- und Gedenkstätten der klassischen deutschen Literatur.
- Heine, Heinrich (1972): Deutschland. Ein Wintermärchen. V: Kaufmann, Hans (ur.): *Heinrich Heine, Werke und Briefe in zehn Bänden*. Band I. Berlin & Weimar: Aufbau-Verlag.
- <https://www.heinrich-heine.net/winter/wintereng26.htm>
- Novak, Boris A. (2019): *Oblike neba. Dragulji in zakladnice pesniških oblik*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Pfister, Wolfgang (2003): *Erläuterungen zu Heinrich Heine, Deutschland. Ein Wintermärchen*. Hollfeld: Bange Verlag.
- Sveto pismo na spletu: <https://www.biblija.net/biblija.cgi?m=1+Mz+24&id13=1&pos=1&set=6&l=sl>.

Viri fotografij

- Str. 4: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Heinrich_Heine-Openheim.jpg.
- Str. 10: <https://www.dhm.de/lemo/bestand/objekt/heinrich-heine-deutschland-ein-wintermaerchen-1844>.
- Str. 125: <https://www.abebooks.co.uk/Deutschland-Wintermärchen-Faksimiledruck-Handschrift-Dichters-nebst/31943473806/bd#&gid=1&pid=4>.

NEMČIJA, ZIMSKA PRAVLJICA

Moja »pesnitev v rimah« je »politično romantična in bo, tako upam, zadala smrtni udarec prozaično bombastični tendenčni poeziji,« je leta 1844 nemški pesnik in esejist Heinrich Heine (1797–1856) pisal svojemu založniku Juliusu Campeju.¹ Ta se je še predobro zavedal, da bo izdaja te pesnitve zanj pomenila osebno tveganje in mu povzročila nemalo težav. Čeprav je v odgovoru priznal, da še pri nobenem drugem delu ni tako omahoval,² je *Nemčija, zimska pravljica* (v izvirniku *Deutschland. Ein Wintermärchen*) v začetku oktobra 1844 vendarle izšla – in sprožila burne odzive. Nič čudnega, če pa jo lahko razumemo kot »eno najbolj ostrih obsodb nemških razmer, kar jih je bilo kdajkoli napisanih«³.

Pesnitev, ki velja danes za klasično delo politične poezije in vrhunsko literarno pričevanje predmarčnega obdobja, združuje več žanrov in več registrov: politično satiro, potopis v verzih, besedilo o izgnanstvu in domotožju, mitološko burlesko in obenem neusmiljeno diagnozo tedanje Nemčije. Nastala je v času, ko je bila Nemčija razdrobljena in ujeta v mrežo naraščajočih družbenih napetosti, Heine pa je od leta 1831 živel v Parizu, kamor se je umaknil pred cenzuro, političnimi pritiski in vse bolj zadušljivo klimo v domovini. Ko je Nemška zveza leta 1835 njegova dela skupaj s spisi avtorjev gibanja *Mlada Nemčija* (h kateremu se Heine sicer ni nikoli prišteval) uvrstila na seznam prepovedanih knjig, je tudi uradno postal *persona non grata*. Konec leta 1843

1 Heinrich Heine v pismu Juliusu Campeju dne 17. 4. 1844. Gl. Heinrich Heine: Säkularausgabe (HSA). Werke Briefwechsel. Lebenszeugnisse. Berlin/Pariz: Nationale Forschungs- und Gedenkstätten der klassischen deutschen Literatur in Weimar und dem Centre National de la Recherche Scientifique in Paris, 1970, zv. XXII, str. 99 (= HSA XXII, str. 99).

2 Campe v pismu Heineju dne 10. 7. 1844, HSA XXVI, str. 104.

3 Prim. Jost Hermand: Heines Wintermärchen – Zum Topos der deutschen Misere. V: *Diskussion Deutsch* 8, 1977, str. 234–249, tu str. 234.

se je opogumil za potovanje v Nemčijo in na tej poti, na kateri je med drugim obiskal svojo ostarelo mamo v Hamburgu, je oblikoval zamisel pesnitve, v kateri bi popisal svoje vtise o domovini. Iz načrtovane priložnostne pesmi je nastal obsežen epski potopis v verzih, ki ga je dokončal v le nekaj mesecih. Ker je bil njegov satiričen napad na nemško malomeščanstvo, domoljubje in cerkev tako neposreden, se je Campe upravičeno bal odziva oblasti. Predcenzuro, ki je veljala za vsa dela, krajša od 20 avtorskih pol, so v založbi spretno obšli tako, da so pesnitev skupaj z drugimi Heinejevimi besedili vključili v zbirko *Nove pesmi* (*Neue Gedichte*). Da bi se zavaroval pred obtožbami o izdaji domovine, je Heine pred zadnjo redakcijo nekaj mest vendarle omilil in tu in tam dodal verzom kak »figov list«, Campeju pa je v XXIII. poglavju postavil hudomušen spomenik: »Mogoče bi me kak drug založnik / od lakote pustil umreti, / ta pa mi daje pijačo zastonj; / ne bom ga zapustil – z njim hočem živeti!⁴

Kljub vsem previdnostnim manevrom je pruska policija knjigo kmalu po izidu prepovedala in zasegla vse razpoložljive izvode. Pruski kralj Friderik Viljem IV. je podpisal celo nalog za Heinejevo aretacijo, a je bil pesnik tedaj že znova v Parizu. Delo je v okleščeni obliki izšlo še v nekaterih drugih deželah kot posebna izdaja, hkrati pa je od konca oktobra do konca novembra 1844 izhajalo kot podlistek časopisa *Vorwärts*, namenjenega nemškim političnim emigrantom in demokratični opoziciji v Nemčiji. Pobudo za objavo je dal nihče drug kot Karl Marx (1818–1883), ki se je leto pred tem spoprijateljil s Heinejem, s katerim sta bila celo v daljnem sorodstvu. Paradoksalno je prav ogorčenje oblasti prineslo Heineju dodatno publiciteto: prepovedan sad je, kot vemo, najslajši.

Naslov *Zimska pravljica* se na prvi pogled zdi domačen in topel, a se hitro razkrije kot nekaj povsem drugega: kot podoba politične, duhovne in moralne otrplosti Nemčije. Heine se sicer opira na romantično tradicijo, na sanje, mite, pravljice in poosebljeno naravo, vendar jo v isti sapi sistematično spodkopava. Ne brez razloga velja za zadnjega viteza romantike in hkrati za tistega, ki jo je dokončno presegel. Iz Pariza je domovino opazoval z razdalje – z mešanico nostalgije, jeze, razočaranja in upanja – ter v njej neusmiljeno razkrinkaval nacionalizem, reakcionarni katolicizem in prusko vojaško disciplino, hkrati pa ostal globoko navezan na nemški jezik in kulturni prostor. Ta ambivalenca prežema celotno *Zimsko pravljico*.

Pesnitev se začne kot satirični potopis, a se hitro prevesi v obračun z nazadnjaško stvarnostjo. Prizor na meji, kjer cariniki preiščejo njegovo prtljago, je klasičen primer Heinejeve duhovitosti: »Pregledali vse, stikali vsepovprek,

4 Za vse prevode gl. pričujoči prevod Mateje Gaber.

/ preverili srajce in robce in fige, / iskali konice, bižuterijo / in zraven še prepovedane knjige«. Njegov posmeh je seveda povsem na mestu: idej, ki jih prinaša, v kovčku ne bodo našli: »*Kar tihotapim, potuje z menoj, / vse varno je spravljeno v glavi.*«

Ena osrednjih tarč je vojaški in monarhistični režim tedanje Nemčije. Patos veličine se v Heinejevih verzih sprevrže v grotesko: V Aachnu, mestu Karla Velikega, bi pričakovali veličasten oder zgodovine, namesto njega pa Heine pokaže okorne, pedantne pruske vojake in brezznačajne avtomate, uje-te v brezdušen avtoritarni stroj. »*Še vedno okorno pedantni zelo, / še vedno precizno pravilni / njih gibi, a njihov pravi obraz / se skriva v ošabnosti silni. Še vedno je štorast njihov korak; / kot sveča zavrženi in zagrenjeni / gredó, kot da požrli bi kol, / s katerim bili nekoč so tepeni.*«

Druga pomembna razsežnost je silovita kritika institucionaliziranih, politično instrumentaliziranih cerkvenih struktur. Heine, ki je bil rojen v judovski družini in se leta 1825 krstil, s čimer si je po lastnih besedah kupil »vstopnico v evropsko kulturo«, ne napada vere kot take, temveč fevdalno moč klera. Tako postane kölnska stolnica simbol nazadnjaške preteklosti in intelektualnega ujetništva, krščanska vera pa je zanj tista »uspavanka iz raja« iz prvega poglavja, s katero »zaziblremo v sanje ljudi / jim pojemo ajatutaja«. Heine zelo dobro ve, kdo je »pišoča gospôda«, ki nam predpisuje vodo, sama pa »na skrivoma vino pijó«: njegova kritika religije zato ni površinska protiklerikalna gesta, temveč zelo ciljno naperjena proti fevdalni duhovščini in nazadnjaški monarhiji.

Tretji pomemben vidik *Zimske pravljice* je Heinejev parodistični pretres nemške mitologije in zgodovinskih simbolov. V Teutoburškem gozdu se njegov popotnik posmehljivo loti zbiranja denarja za spomenik legendarnemu germanskemu junaku Arminiju (Hermannu) in razvije bogokletno misel: kaj, če bi v bitki leta 9 n. št. zmagali Rimljani – in ne Germani? Vrhunec cinizma, ki si ga privošči Heine, pa je srečanje s spečim cesarjem Friderikom Barbarosso na gori Kyffhäuser. Mit o slavnem Rdečebradcu, ki bo, podobno kot naš kralj Matjaž, nekoč vstal in odrešil Nemčijo, je bil v predmarčnem času pomemben simbol nacionalnega upanja, Heine pa ga brezkompromisno razgali kot nevarno iluzijo: V *Zimski pravljici* je Barbarossa star, senilen in okoren, predvsem pa miselno popolnoma ujet v fevdalni svet. V njunem razgovoru se dokončno razkrije, da Barbarossa ni odrešitelj, temveč simbol preživele oblasti, zato mu popotnik glasno zakliče: »*v preteklosti smo res te rabili, / le pojdi, ulezi se in zaspi, / tudi brez tebe se bomo rešili.*«

Zelo pomembna tarča Heinejeve satire je tudi nemški nacionalizem. Heine v epu večkrat kontrastira liberalno, svobodoljubno francosko kulturo z rigidnim duhom pruskega militarizma, domoljubja in samozadostnosti. Kljub temu pa se ne pusti ujeti v past in med Nemčijo in Francijo ne vzpostavi

preproste črno-bele dihotomije: njuno rivalstvo se pri njem ne kaže kot tekma dveh narodnih značajev, temveč v prvi vrsti kot kritika dveh političnih in mentalnih režimov, ki sta oblikovala Evropo po letu 1815. Tudi Francozi so namreč, kot lirski subjekt pojasnjuje očetu Renu, postali »filistri, taki kot mi, čeprav je z njimi še huje«: »Filozofirajo, govorijo zdaj / o Fichteju, Heglu in Kantu. / Pijejo pivo, kadijo tobak, / balinajo na slehernem štantu.« Med obema poloma išče Heine tretjo možnost: svobodo duha, ki ni ne vojaška disciplina ne salon-sko udobje, temveč drža, ki si jo je treba izboriti – tudi s peresom.

Ep sestavlja 27 poglavij (caputov) in nekaj več kot 500 štirivrstičnih kitic. Naslov aludira na Shakespearovo *Zimsko pravljico* (*The Winters Tale*) in *Sen kresne noči* (*A Midsummer Night's Dream*), pa tudi na Heinejev ep *Atta Troll. Sen poletne noči* (*Atta Troll. Ein Sommernachtstraum*) iz leta 1841. Kljub naslovu pa gre za anti-pravljico: za bujno razgibano sintezo resničnosti, sanj in groteske. Heine je pesnitev zavestno oblekel v na videz preprosto, skoraj ljudsko obliko: štirivrstičnice s pretežno jambskim ritmom, pretrgana rima abcb in izmenjujoče kadence ustvarjajo dinamičen tok, v katerem je simetričnost namenoma porušena. Ta navidezna preprostost omogoča ostrino, ironičnost in parodistični naboj pesnitve ter krepi njen politični učinek.

Nemčija, zimska pravljica je ob izidu v Nemčiji sprožila val ogorčenja. Nacionalisti in konservativci so Heineja obtožili blatenja domovine. Podobne obsodbe so se nadaljevale skozi celotno 19. stoletje, še siloviteje pa so jih pograbili nacisti v 20. stoletju, ki so Heineja uporabili kot tarčo svoje antisemitske propagande. Med drugo svetovno vojno je bilo njegovo ime v Nemčiji prepovedano, niso pa se povsem odrekli njegovim pesmim: tako je bila denimo *Loreley*, ki danes pri nas sodi med maturitetna besedila,⁵ natisnjena v šolskih učbenikih anonimno, brez navedbe avtorja. Po letu 1945 je Heine doživel rehabilitacijo in postal sestavni del nemškega šolskega kanona. Na Slovenskem smo ga dolga desetletja brali predvsem v izvirniku, prevodi posameznih pesmi pa so se pojavljali že v 19. stoletju v časopisih in literarnih revijah, a integralnega prevoda *Nemčije, zimske pravljice* nismo imeli. Leta 1936 je Mile Klopčič v *Ljubljanskem zvonu* objavil delni prevod, v katerem je nekaj poglavij povzel zgolj v opombah, pri večini pa izpuščal posamezne kitice, ki jih je imel za takšne, »ki jih naš in današnji bralec lahko brez škode pograša«.⁶ Ta-

5 Prim. Mineja Krisper & Petra Kramberger: Heinrich Heine im slowenischen Lektürekanon: Eine Analyse seiner Rezeption und Präsenz von 1850 bis heute. V: *Acta Neophilologica*, 57(2), 93-112, 2024. <https://doi.org/10.4312/an.57.2.93-112>.

6 Gl. Mile Klopčič: *Nemčija, zimska pravljica*. 1. poglavje 56/ 4, str. 223–225; 2. poglavje 56/5, str. 353–354 (11 kitici); 6. poglavje 56/6, str. 428–430 (18 kitic); 11. poglavje 56/6, str. 430–432 (16 kitic); 13. poglavje 56/6, str. 433–434 (10 kitic); 16. poglavje 56/7 (20 kitic), 17. poglavje 56/7 (8 kitic).

kšen pristop pa je lahko ponudil le bežen vpogled v kompleksnost in ambicijo Heinejeve politično-satirične pesnitve.

Zato prevod Mateje Gaber pomeni pomemben in dolgo pričakovan mejnik: prvič omogoča celosten pogled na eno ključnih pesnitev 19. stoletja ter v slovenskem jeziku razpre vse nianse tako njene razgibane formalne zasnove kot slogovne virtuoznosti, od zbadljive ironije in jedkega sarkazma do ostre kritike nacionalizma, cenzure, militarizma in političnega reakcionarstva. Prevajalka je k izvirniku pristopila z izjemno občutljivostjo za ritem, rimo in zvočnost ter za Heinejeve drobne premike v tonu in podtonu. S tem je ustvarila prevod, ki ne le zvesto ohranja duhovitost in ostrino izvirnika, temveč tudi samostojno zaživi kot prepričljiv pesniški dosežek v slovenskem jeziku. Zelo dobrodošle so tudi opombe, ki pojasnjujejo in osvetlujejo zgodovinski, družbeni in mitološki kontekst, ki bi bil za današnjega slovenskega bralca sicer marsikdaj težko razumljiv.

Tudi danes, skoraj dvesto let pozneje, je aktualnost Heinejevega besedila presenetljivo in skoraj srhljivo sveža, saj je njegova obsodba nacionalistične nadutosti, izključevanja tujcev in zadušljive politične ortodoksije v luči sodobnih populizmov in represij znova boleče aktualna. Njegov poziv k svobodi izražanja in k možnosti kritične misli ostaja pomemben etičen opomin – in imperativ. Obenem pa nas njegova satira uči, da se je proti neumnosti in zatiranju najučinkoviteje boriti z duhovitostjo, intelektualno ostrino in umetniško drznostjo. Pesnitev sklene Heine z optimističnim pogledom v prihodnost: *»Odrašča končno novi rod, / brez grehov in brez maske bo nastopil, / kjer misel je svobodna in želja tli – / do njega se bom napotil. / Mladina taka že brsti, ki ponos / in blagost pesnika razume, / se ob njegovem srcu otopli / njegovo sončno dušo doume.«*

Le upajmo, da bo, tudi s Heinejevo pomočjo, ta novi, mlajši rod res odvrgel maske in prepoznal sence današnjih dni.

Irena Samide

Deutschland.

Ein Wintermärchen.

Von

Heinrich Heine.

Hamburg.

Bei Hoffmann und Campe.

1844.

Naslovna stran prve izdaje pesnitve *Nemčija*. *Zimska pravljica*